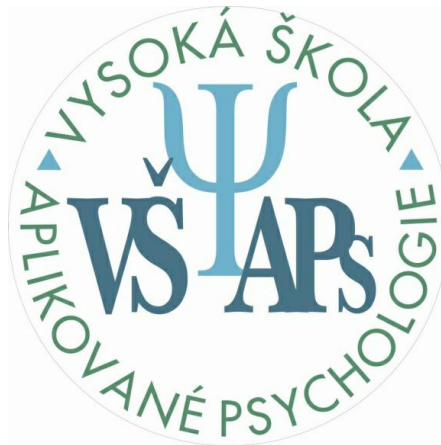

Vysoká škola aplikované psychologie, s.r.o.

Akademická 409

411 55 Terezín

Rizika vývoje v období adolescence

Risks of the development in time of adolescence

Bakalářská práce

Radka Lukáčová

VYSOKÁ ŠKOLA APLIKOVANÉ PSYCHOLOGIE TEREZÍN

Akademická 409, 411 55 Terežín, info@vsaps.cz, www.vsaps.cz

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

akademický rok 2019/2020

Jméno a příjmení studenta:	Radka Lukáčová
Studijní program:	Humanitní studia
Název tématu práce v českém jazyce:	Rizika vývoje osobnosti v období adolescence
Klíčová slova v českém jazyce:	rodina, socializace, sociální patologie, sociální deviace, sociálně patologické jevy, látkové závislosti, behaviorální závislosti, prevence
Název tématu v anglickém jazyce:	The risk development of in adolescence
Klíčová slova v anglickém jazyce:	family, socialization, social pathology, social deviance, socially pathological phenomena, non-substance dependences, behavioral dependences, prevention

1.	Zdůvodnění tématu Zásadní vliv na vznik závislosti kromě již zmíněných faktorů má rodinné prostředí a zejména rodič. V dnešní době se však vyskytují situace, kdy mnozí rodiče nejsou schopni nebo ochotni trávit se svými dětmi volný čas smysluplnými aktivitami. Děti jsou odsouvány k televizím, k počítačům a herním konzolám do svého dětského pokoje. Určitou dobu to rodičům připadá normální, později se však podivují, že jejich děti nechtějí chodit ven, nemají jiné zájmy a začíná docházet ke konfliktům v podobě hádek a zákazů, ohledně stráveného času u počítače apod. Dítě si závislostního chování není vědomo, nedokáže odhadnout čas, který tráví na internetu, proto je na rodičích, aby měli o tomto čase přehled. Nelze určit přesnou časovou hranici, která je nebezpečná, některé prameny uvádějí 36 hodin týdně, což je však limit pro dospělé. Jak jsem uvedla již dříve, nejvíce ohroženou skupinou jsou mladí lidé ve věku 12-19 let, tedy v období puberty a adolescence, kdy dochází k separaci od rodičů a právě v tomto období rodiče často sklízí, co zaseli. Pokud dítěti nevěnovali čas, nestanovili určitá pravidla a mantinely chování, nenabídli mu jiné alternativy trávení volného času, hrozí mladému člověku v tomto období velké riziko, že v touze po nezávislosti nahradí jednu závislost, a to na rodině, za jinou závislost, např. alkohol, drogy, počítač apod.
2.	Formulace problému, který bude v práci řešen Bakalářská práce se bude zabývat praktickou částí, kde cílem práce bude použita metoda ve formě dotazníku (sběru dat). Metodologie sběru dat bude zvolena s ohledem na cíl práce a cílovou skupinu (zkoumaný vzorek). Dotazník se bude zaměřovat na pohlaví, přibližný věk, poté budou následovat otázky týkající se daného problému v rodině. Předmětem výzkumu této bakalářské práce je zmapování problematiky závislosti na návykových látkách u dětí a mládeže. Objektem výzkumu budou žáci osmých a devátých

	tříd druhého stupně základní školy ve Štětí.
3.	<p>Cíl práce</p> <p>Bakalářská práce bude zaměřena na problematiku sociálně patologických jevů v současné rodině se zaměřením na výskyt látkových závislosti u dětí a mládeže. Teoretická část by měla za cíl přiblížit základní pojmy, které s touto problematikou souvisejí, vymezit teorie vzniku závislosti, faktory mající vliv na vznik a příznaky závislostního chování, dále dopady a rizika a možnosti léčby. Empirická část pak bude mít za cíl zmapovat problematiku závislostního chování u dětí a mládeže optikou různých expertů, kteří mohou k danému tématu sdělit poznatky ze své profese. K dokreslení výzkumu bude provedeno dotazníkové šetření na 2. stupni v jedné ze základních škol ve Štětí.</p>
4.	<p>Charakteristika použitých metod:</p> <p>Specifický způsob pro sociální průzkum je dotazování, jehož podstatou je kladení otázek v písemné formě. Pro tento výzkum bude zvolena technika otázek a možnosti pokládání doplňujících otázek (Reichel 2009, s. 111). Rozhovory budou vedeny na pracovišti ZŠ. Dotazníky budou rozdány v anonymní formě a posléze zpracovány v písemné formě.</p>
5.	<p>Struktura práce, pracovní rozčlenění kapitol (podkapitol): teoretická a praktická část</p> <p>Postavení dítěte ve společnosti Fáze adolescence Raná adolescence Střední adolescence Pozdní adolescence Vlastní identita Pět světů a rizikové faktory s nimi spojené Vnitřní svět Skupina vrstevníků Rodina Škola Internet Další varovné znamení Deprese Úzkostné poruchy Obsedantně kompulzivní porucha ADHD Poruchy příjmu potravy Sebepoškozování Sebevražda Jak postupovat při zjištění, že dospívající užívá návykové látky Jak drogu rozpoznat Co která návyková látka obnáší Empirická část Projekt výzkumu Předmět a objekt výzkumu Cíl výzkumu Výzkumné otázky Použitá strategie a metoda</p>

	<p>Metodologie Použité metody Prezentace získaných dat Výsledky dotazníkového šetření Prezentace dat získaných rozhovorem Diskuze Navrhovaná opatření Závěr Seznam použité literatury Jiné zdroje Seznam příloh</p>
6.	<p>Odborná literatura – seznam vybrané literatury k jednotlivým kapitolám teoretické a praktické části</p> <p>Seznam použité literatury: BARTOŠOVÁ, I., SKUTIL, M., 2011. Dotazník. In: SKUTIL, M., a kol. <i>Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství</i>. 1. vyd. Praha: Portál, s. 80–88. ISBN 978-80-7367-778-7. BENKOVIČ, J., 2007. Novodobé nelátkové závislosti. <i>Psychiatrie pro praxi</i> [online]. roč. 8, č. 6, s. 250-253 [vid. 4. 4. 2019]. ISSN 1803-5272. Dostupné z: http://www.psychiatriepropraxi.cz/artkey/psy-200706-0003.php. BLINKA, L. a kol., 2015. Online závislosti. 1. vyd. Praha: Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-5311-9. DE SINGLY, F., 1999. <i>Sociologie současné rodiny</i>. 1. vyd. Praha: Portal. ISBN 80-7178-249-1. DUNOVSKY, J., 1986. <i>Dítě a poruchy rodiny</i>. 1. vyd. Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství. 08-040-86. FISCHER, S., ŠKODA, J., 2014. <i>Sociální patologie: Závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení. 2. rozš. a aktuál.</i> vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-5046-0. HARTL, P., HARTLOVA, H., 2000. <i>Psychologický slovník</i>. 1. vyd. Praha: Portal. ISBN 80-7178-303-X. HELUS, Z., 2011. <i>Úvod do sociální psychologie</i>. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3037-0. HELUS, Z., 2015. <i>Sociální psychologie pro pedagogy. 2. přeprac.a dopl. vyd.</i> Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-4674-6. HENDL, J., 2008. <i>Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 2. aktual. vyd.</i> Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-485-4. HRČKA, M., 2001. <i>Základy sociologie</i>. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85860-68-0.97 CHLEBOUNOVÁ, P., 2012. Tisková zpráva: Děti věnují mediím v průměru čtyři hodiny denně [online]. <i>MEDIARESEARCH</i>. 25. 10. 2012. [vid. 4. 4. 2019]. Dostupné z: http://www.nielsen-admosphere.cz/press/tz-deti-venuji-mediim-v-prumeru-ctyri-hodinydenne/. JANDOUREK, J., 2003. <i>Úvod do sociologie</i>. 1. vyd. Praha: Portal. ISBN 80-7178-749-3. JEDLIČKA, R. a kol., 2004. <i>Děti a mládež v obtížných životních situacích</i>. 1. vyd. Praha: Themis. ISBN 80-7312-038-0. KOVÁŘIK, J., ŠMOLKA, P., 1996. <i>Současná rodina: problémy - konstanty - proměny - naděje</i>. Praha: Asociace manželských a rodinných poradců ČR. KRČMAŘOVA, B., a kol., 2012. <i>Děti a online rizika</i>. 1. vyd. Praha: Sdružení Linka bezpečí. ISBN 978-80-904920-2-8.</p>

- MATOUŠEK, O., 1997:** *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85850-24-9.
- MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H., 2010.** *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-739-8.
- MATOUŠEK, O., PAZLAROVA, H., 2014.** *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0697-2.
- MOŽNY, I., 1999.** *Sociologie rodiny*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 80-85850-75-3.
- MOŽNY, I., 2011.** *Rodina a společnost*. 2. upravené vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 978-80-86429-87-8.
- MUHLPACHR, P., 2008.** *Sociopatologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-4550-7.
- NAKONEČNY, M., 2009.** *Sociální psychologie. 2. rozš. a přeprac. vyd.* Praha: Nakladatelství Academia. ISBN 978-80-200-1679-9.
- NEŠPOR, K., CSEMY, L., 1996.** *Léčba a prevence závislosti*. 1. vyd. Praha: Psychiatrické centrum Praha. ISBN 80-85121-52-2.98
- NEŠPOR, K. 2003.** *Už jsem prohrál dost* [online]. Praha: Sportpropag. [vid. 4. 4. 2019]. Dostupné z: http://www.kapitula.sk/files/usr019/patol.hracstvo_ako_prestat_fajcit.pdf.
- NEŠPOR, K., 2011.** *Jak přežít počítač*. 1. vyd. Praha: Computer Media. ISBN 978-80-7402-069-8.
- PEŠATOVA, I., 2007.** *Sociálně patologické jevy u dětí školního věku*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 978-80-7372-291-3.
- PTAČEK, R., 2006.** *Poruchy chování v dětském věku* [online]. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí. [vid. 4. 4. 2019]. ISBN 80-86991-81-4. Dostupné z: <http://www.vyzkummladez.cz/zprava/1378735909.pdf>
- REICHEL, J., 2009.** *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 1. vyd. Praha: Grada Publisching. ISBN 978-80-247-3006-6.
- SOBOTKOVA, I., 2007.** *Psychologie rodiny. 2., přeprac. vyd.* Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-250-8.
- SOCHŮREK, J., 2009.** *Úvod do sociální patologie*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita. ISBN 978-80-7372-448-1.
- SOKOL, J., 2012.** *Konference ÉTOS: Rodina v měnící se společnosti* [cit. 20. 4. 2012]. Liberec: Krajský úřad Libereckého kraje.
- ŠEVČIKOVA, A. a kol, 2014.** *Děti a dospívající online*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-5010-1.
- ŠMAHEL, D., 2003.** *Psychologie a internet: děti dospělými, dospělí dětmi*. Praha: Nakladatelství TRITON. ISBN 80-7254-360-1.
- VAGNEROVA, M., 2008.** *Psychopatologie pro pomáhající profese. 4. rozš. a přeprac. vyd.* Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-414-4.
- VÁGNEROVA, M., 2012.** *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání. 2. dopl. a přeprac. vyd.* Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246- 2153-1.
- VACEK, J., VONDRÁČKOVA, P., 2014.** Behaviorální závislosti: klasifikace, fenomenologie, prevence, a terapie. *Česká a slovenská psychiatrie* [online]. roč. 110, č. 3, 99 s. 144-150 [vid. 4. 4. 2019]. ISSN 1212-0383. Dostupné z: http://www.cspsychiatr.cz/dwnld/CSP_2014_3_144_150.pdf.
- VONDRÁČKOVA, P., 2014.** *Psychodynamické teorie závislosti na internetu. Klinika adiktologie: nelátkové závislosti* [online]. [vid. 4. 4. 2019]. Dostupné z: <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/566/4756/Psychodynamicke-teorie-zavislostina-internetu>.
- VYROST, J., SLAMĚNIK, I., 1998.** *Aplikovaná sociální psychologie I: Člověk a sociální*

instituce. 1. vyd. Praha:Portál. ISBN 80-7178-269-6.

YOUNG, K., 2009-2013. Internet Addiction Test (IAT). *Net addiction* [online]. [vid. 4. 4. 2019]. Dostupné z: <http://netaddiction.com/internet-addiction-test/>.

Jiné zdroje

Český statistický úřad [on-line]. [vid. 4. 4. 2019]. Dostupné z:

https://www.czso.cz/csu/czso/uhrnna_rozvodovost_v_letech_1950_2014.

PODANÉ RUCE 1995 - 2016. *Hazardní hráčství, hazard, patologické hráčství (pathological gambling)* [online]. [vid. 4. 4. 2019]. Dostupné z:

<http://gambling.podaneruce.cz/o-projektu/odkazy/>.

ÚSTAV ZDRAVOTNICKÝCH INFORMACÍ A STATISTIKY ČR. *Mezinárodní klasifikace nemocí. Aktuální verze MKN-10 v ČR* [online]. [vid. 4. 4. 2019]. ISBN: 978-80-904259-0-3 Dostupné z: <http://www.uzis.cz/zpravy/upravena-verze-mkn-10>.

Souhlas vedoucího práce

Jméno vedoucího: PhDr. DIANA JIŘÍŠTOVÁ, Ph.D.

Podpis: dne: 6.3.2020

Souhlas prorektorky pro pedagogickou a vzdělávací činnost

Podpis: dne: 25.2.2020

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a na základě literatury a pramenů uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Radouni dne 17.6 2020

.....

Radka Lukáčová

Poděkování

Děkuji PhDr. Dianě Jiříštové, za metodickou pomoc, rady a připomínky, které mi při zpracování bakalářské práce poskytla. Dále bych chtěla poděkovat řediteli a učitelům 2. základní školy ve Štětí, že mi umožnili provést výzkum na jejich škole v jejich hodinách. Na závěr bych chtěla poděkovat žákům za vyplnění dotazníků a testů osobnosti.

Anotace:

Téma své bakalářské práce jsem si vybrala na základě zájmu o tuto problematiku. Bakalářská práce se věnuje specifikaci rodiny a jejího působení na vývoj adolescenta. Každý z nás, kdo má děti se každodenně setkává s problémy a riziky dospívajících dětí. I když na cestě k dospělosti nejtěžší břímě problémů spočívá na bedrech adolescenta, problémům musí čelit i jeho rodiče a blízké okolí. Proces dospívání jejich potomka tedy ovlivňuje vztahy mezi rodiči. A to, jak se tyto vztahy mění, má rozhodující význam pro vývoj adolescenta. Někteří jedinci mohou mít problémy v rodině, kde ve většině případů problém nastává v podobě různých závislostí až patologických jevů. Cílem práce je ukázat, jak se dané závislosti projevují, co závislému hrozí, popsat zdravotní a sociální rizika. Teoretická část bude podrobněji popsána v první části bakalářské práce.

Praktická část je zaměřena na základní školu v mém místě bydliště u adolescentů v osmých a devátých tříd, kde byl nasbírán materiál v podobě dotazníku, kde jsem kladla otázky, ze kterých jsem vybrala ta nejzávažnější témata. Ve své druhé části se zabývám prevencí a posilováním motivace. Tyto postupy by měly vést k menšímu vzniku rizika jakékoliv závislosti. Práce poskytuje i krizový plán pro učitele na dané základní škole.

Klíčová slova:

Adolescent, dospívání, rodina, rizikové faktory, drogy rizika, primární prevence

Annotation:

The topic for my bachelor thesis has been chosen due to my long-term interest in this matter. The bachelor thesis deals with family specification and its influence on the development of adolescents. Everyone who has children encounters problems and threats which teenagers have to deal with every day. Even though it is the adolescent who has to bear the heaviest burden on their way to adulthood, also parents and people around them have to face these problems. The process of becoming an adult considerably influences also the relationship of parents. This process of changing has a crucial influence on the development of adolescents. Some individuals may have problems in the family, and most of these problems appear in the form of various addictions or pathological phenomena. The aim of the thesis is to show how the addictions are manifested, what are threats for the addicted, and describe health and social risks. The theoretical part will be described in detail in the first part of the bachelor thesis.

The practical part will be focused on adolescents (pupils of 8th and 9th grade) from a primary school situated in the town where I live. I gathered the material from questionnaires where pupils had to answer questions regarding the most important topics. The second part deals with prevention and improving the motivation. These steps ought to lead to lower risk of any kind of addiction. The thesis also provides a crisis plan for teachers at this primary school.

Key words:

Adolescent, growing up, family, risk factors, drugs, threats, primary prevention

Obsah

Úvod

1. Teoretická část

1.1 Komunikace u adolescentů jako zážitek vyvolávající úzkost

1.1.1 Rodiče by měli spolu komunikovat

1.1.2 Preadolescent

1.1.3 Kdy určit, že není něco v pořádku s adolescentem

1.2 Vytvoření identity vlastního JÁ

1.2.1 Co si adolescenti představují, že si o nich myslí jejich rodiče?

1.2.2 Adolescenti s negativistickým sebehodnocením

1.2.3 Riskantní chování adolescentů

1.3 Proč nerozumí rodiče riskantnímu chování adolescentů

1.3.1 Akademická dysfunkce (Academic Dysfunction)

1.3.2 Postavení dospívajícího ve škole

1.3.3 Když se stanou rodiče netolerantními

1.4. Jak zjistit patologické chování u adolescenta

1.4.1 Chování normální a patologické

1.4.2 Hledání pomoci u odborníka

1.4.3 Jak napomoci psychické mobilizaci

2. Praktická část

2.1 Cíl práce

2.2 Popis výzkumného cíle

2.3 Předpoklady výzkumného cíle

Dotazníková metoda

2.3.1 Výhody a nevýhody dotazníku

Použitý dotazník

2.3.2 Porovnání výsledků dotazníku

Grafické vyhodnocení dotazníku

Závěr

Přílohy

Důležité kontakty

Použitá literatura a zdroje

Úvod

Rodina je psychologický podpůrný systém určený k podpoře svých členů v časech protivenství. Společnost pak potřebuje nevysychající zdroj jedinců, kteří by nahradili ty, kteří zemřeli. Společnost je strukturovaná tak, aby to, co očekává od rodin, bylo zcela průkazné a zjevné. V rodinách se děti učí, jak se stát nezávislými, jak vyjít ze své izolace a plně se integrovat s druhými lidmi a se svými partnery, jak dotvořit svojí osobnost a dosáhnout naplnění jako jedinec jedinečnost ve své vlastní identitě. Tyto zkušenosti pomáhají formovat jejich očekávání, které jim okolí nabídne a co od nich bude vyžadovat jako od jedince hodného respektu bližších, ale i od sebe samých.

Lidská rodina je o hodně více než jen suma jejich členů. Je to živý organismus s vlastní identitou a místo, kde žijí lidé. Je to systém a jako každý systém má mnoho charakteristik typických i pro jiné systémy. Má své podsystémy, své hranice, kterými hraničí s jinými systémy, jako jsou například výchovný, pracovní, náboženský či vládní systém.

Základní rodina má ve své ideální podobě otce, matku a jedno nebo více dětí.

Široká rodina zahrnuje ještě prarodiče, strýce, tety, bratrance a sestřenice, ti všichni, každý svým způsobem, doplňují a podporují základní rodinu. Členové široké rodiny mohou dnes žít stovky kilometrů od základní rodiny. (Matějček 2002, str. 54- 58)

Jandourek definuje rodinu jako dlouhotrvající a solidární soužití osob, které jsou spojeny příbuzenstvím a které zahrnuje rodiče a děti, kdy dalšími vlastnostmi je mimo jiné společné bydlení, produkce a konzumace statků a také příslušnost ke společné příbuzenské linii. Základními funkcemi rodiny jsou reprodukce a výchova potomstva. Rodina prochází v současnosti určitou krizí, ale i přesto zůstává důležitým prostředím, které napomáhá dětem se formovat, socializovat, které jim poskytuje podporu a prožití intimity, jež jim nemůže poskytnout žádná jiná instituce (Jandourek, 2003, str. 115-116).

Základní rodina se v dnešní době nemusí vždy skládat z matky, otce, bratra a sestry. Rozvody, úmrtí a jiné sociální změny mění podobu moderní rodiny. Integritu rodinného systému výrazně ovlivňují i různé společenské problémy. Chudoba, drogy, zločinnost, zneužívání dětí, rozpad rodiny a zánik tradičních morálních hodnot narušují základy celé společnosti. V soudržnosti a efektivitě rodiny se občas mohou objevit vážné trhliny, způsobené rozchodem rodičů či jejich úmrtí, mnohé z těchto rodin se však brzy konstituují a úspěšně fungují dál. Pokud se rodiče nemohou dohodnout, často nezbyvá než se rozejít.

Nástup puberty u jejich potomka může být tou kapkou, která přeteče pohár nepovedeného manželství. Ale puberta neukončuje dobré manželství. Může pouze spustit ze řetězu skryté síly, což má za následek, že partneri vystřízliví a zjistí, že jejich manželství již nežije. Jak adolescent stále rychleji spěje k samostatnosti, představa, že konečně dospěje, může mít na rodinu pozitivní účinek, může ale také signalizovat, že rodina se začíná rozpadat.

Pokud manželský vztah není dostatečně pevný a kvalitní, jeden z rodičů obvykle začne mít pocit, že život jde mimo něj. V nenaplněném manželství pak takový rodič často bolestně vnímá ostrý kontrast mezi neohrazenými možnostmi a svobodou, jež má jeho dítě, a tím, co má či spíše nemá on. Pokud ale manželskému vztahu přikládají náležitou váhu oba rodiče, pak odchod dětí unesou, ba možná ho ještě oslaví. Rozvod může mít na děti zhoubný vliv. Je-li důsledkem dlouho strádajícího manželství, částečná škoda na dětech již byla napáchána. Jak rodiče postupně ztrácejí schopnost a ochotu vycházet si vstříc, děti strádají. Ba i rodiče, kteří se tolerují kvůli dětem, obvykle nedokážou před dětmi zakrýt, jak to s jejich manželstvím ve skutečnosti je. Ostatní rodina obvykle ví, že manželství vyhaslo dávno před rozvodem. Nemohou s jistotou prohlásit, zda ukončit nevydařené manželství je horší než ve lži pokračovat.

V manželství spějícímu k rozvodu je skryto ještě jedno nebezpečí - to vyplývá z rozhořčenosti a touhy po pomstě. Rodič, který je považován za „poškozenou stranu“ může mít velké problémy s tím jak zvládnout svůj hněv. A tak se může stát, že „oběť“ je nakonec dítěti protivnější než původce křivdy. Dítě trpí při rozvodu více vášněmi, jež v souvislosti s ním vyvřou na povrch a pro něž rodiče často zcela zapomenou na děti. Rozvod je větší tragédií v rodinách s dětmi. Zřídka se manželství rozpadají z jednoho prostého důvodu. Málokdy lze břímě viny přičíst na vrub jednoho z partnerů a toho druhého prohlásit čistým jako lilie. Pokud se bývalí partneri poučí z traumatizující zkušenosti rozvodu, budou ke svému dalšímu životu přistupovat odpovědněji. Obdobně jako v případě jiných mezních situací, by měli bývalí partneri využít zkušeností i dovedností, jichž nabyli k řešení problémů, na které narazí ve svém dalším životě. Poznala jsem adolescenty, kteří po těžkém boji zvládli svojí zlost na jednoho nebo oba rodiče. Většina dětí pak v dospělosti pochopí to, čemu nemohla rozumět v dětství. (Sobotková, 2007 str. 62)

Každá rozprava o rozvodu by měla obsahovat i rozpravu o životě po rozvodu. Neúplná rodina přináší nové výzvy a problémy rodičům, dětem, rodině. Rodina již není tím, čím byla před rozvodem. Rozvod je oficiálním uznáním a potvrzením tohoto faktu. Avšak členové

rodiny by měli žít dál, byť v jiných vztazích. Vytváří se nová rodinná struktura. Rodina s jedním rodičem se podstatně liší od rodiny se dvěma rodiči, ale stále je to rodina. Většina rodin s jedním rodičem je zdravá a produktivní. Je-li hlavou domácnosti v důsledku smrti jednoho z rodičů nebo po rozvodu jeden rodič, vůbec to neznamená, že rodina musí být dysfunkční. Děti mohou vyrůstat k samostatnosti a nezávislosti navzdory absenci druhého rodiče. Domov s jedním rodičem může být často zdravější a může lépe fungovat než rodina se dvěma rodiči, která je sužována neshodami a nevěrou. Rodina s jedním rodičem by se samozřejmě měla vyrovnat se specifickými problémy. Čelit všem výzvám a problémům. Dříve se o děti starali dva, teď je vše na bedrech jednoho rodiče. Rodič své dítě živí, vychovává, kontroluje a vede. Na to všechno je sám. Nepřítomnost druhého rodiče představuje ztrátu nejen pro děti, ale též pro toho druhého rodiče, který zůstal sám.

Osamělí rodiče nachází způsob, jak sami bez pomoci partnera pokračovat v rozvoji své osobnosti. Někdy jsou osamělost a strach z budoucnosti, jež pociťují všichni, kdo se proboujívají životem bez podpory druhého, bez důvěrného a trvalého vztahu s jinou dospělou lidskou bytostí, tím nejtěžším břemenem, jež osamělý rodič na své pouti životem nese. Pakliže však osamělý rodič investuje dost energie do sebe, rozvoj jeho osobnosti může pokračovat. Být osamělým rodičem je obtížné, avšak věci neprospěje, ba právě naopak. Vsadí-li takový rodič vše na rodičovskou kartu a zcela zanedbává svůj osobnostní růst.

Adolescenti přinášejí do svého zápasu o dospělost své vlastní přednosti a nedostatky. Na to, jak brzy vyrostou z dětských střevíčků, bude mít vždy velký vliv psychologické zdraví těch, kdo je zplodili, živili a vychovávali. Je důležité, aby rodiče porozuměli nejen tomu co se děje s jejich dětmi, ale aby též pochopili, co se děje s nimi samotnými. Rodiče by měli dělat více, než jen reagovat na potřeby svých dětí. Tam, kde je jeden druhému oporou, jsou reálné předpoklady k úspěšnému osobnostnímu růstu. V prostředí takové rodiny můžeme hledat pomoc v časech protivenství. A tady si také děti hojí své rány a rostou. Zdravé prostředí podporuje růst k individualitě a nezávislosti. Pokud prostředí nedává dost prostoru pro růst, potlačuje individualitu a omezuje nezávislost rodičů, prokazuje tutéž medvědí službu i dětem. Nemůže to být ideální prostředí pro děti ani pro rodiče. Ve zdravém prostředí by měli mít všichni nejen možnost růstu, ale mohou také počítat s pomocí druhým.

Rodiče chtějí ochránit děti před nebezpečným riskováním. Do určité míry to mohou dělat a také to dělají. Avšak tu hlavní, rozhodující odpovědnost za svůj vlastní život a za to, jakým směrem se bude ubírat, musí nést každý, včetně našich dětí, sám. Vlastním příkladem

učíme děti odpovědnosti k sobě samým, k sebekázni a k sebeúctě. Vyzbrojeny těmito mocnými zbraněmi se snad naše děti dokážou ochránit. V době, kdy se adolescenti snaží osvojit si základní charakteristiky svého pohlaví, by měli mít dobré vztahy se svými rodiči, kteří jim poslouží jako vzor pro jejich novou roli. Rozvod pak splnění těchto úkolů komplikují, nečiní je však nemožnými. Rozvod může mít zhoubné důsledky, pokud rodiče nedokážou zvládnout hněv a pocit hořkosti, které v nich vyvolal.

Každá věková skupina tedy reaguje na rozvod jinak. Adolescent je obvykle rozchodem rodičů méně šokován, na druhé straně trpí ztrátou rodičů stejného pohlaví. Děti se pak tajně trápí a někdy řeknou i nahlas, že důvodem rozvodu rodičů bylo jejich špatné chování. Obecně sice platí, že rozvod může tak či onak poškodit každé dítě. Otázkou může být, jak rodiče poznají, že jejich dítě trpí nějakou duševní poruchou? Někdy to bývá dost obtížné, protože co adolescent to jiná osobnost, jiný životní styl, jiné návyky. Většina psychických poruch se snáze zvládá, upozorní-li na ně nenormální chování. Vždycky to tak ale nefunguje. Pokud se u adolescentů zjistí příznaky nějaké psychické poruchy, je vhodné si ponechat rezervu, než se stanoví konečná diagnóza. A to z důvodu, že adolescenti jsou často teprve na půli cesty k dospělosti, ale též proto, že taková diagnóza se může stát celoživotním traumatem, ač to nemusí být pravda. Problémy adolescentů je samozřejmě třeba vždy správně pojmenovat, je však třeba mít také na paměti, že v tomto životním období si adolescent vytváří představu sebe sama často na celý život a toto sebe pojetí bude mít daleko sáhlé důsledky pro to, jaký na sebe bude mít v budoucím životě názor. (Matějček, 2002, str. 55)

Rodič by měl vytvořit takovou atmosféru, v níž by dítě samo cítilo potřebu za rodičem přijít. Je nesmírně důležité, aby se mezi rodiči a dětmi vytvořil takový vztah, že děti budou s rodiči běžně hovořit a nepřicházet za nimi až tehdy, když budou mít nějaký problém. Pak se jim nejen bude snáze mluvit, ale pomůže to také případným problémům předcházet. Když se už vyskytne nějaký problém, potřebujete, aby se vaše dítě nebálo s vámi mluvit. Pak měli naslouchat, abyste pochopili. Vyslechněte vaše dítě s těmi neblahými zprávami, dokud neskončí. Potom se zeptáte, zda je to všechno, a když odpoví, že ano, ověřte si, zda jste mu vše správně rozuměli. V této situaci jako rodič byste měli v životě svého dítěte hrát úlohu vysoce váženého dospělého člověka a být dobrým rádcem. Dejte najevo, že neberete problém svého dítěte na lehkou váhu a že jste ochotni mu s tím pomoci. Nechte dítě, ať se samo vyjádří k řešení problému.

Výzkumem těchto dětí se dlouhá léta zabývá nestor československé a české psychologie profesor Zdeněk Matějček, který formuloval pět hlavních psychických potřeb dítěte v rodině.

První z nich je dostatečný přísun smyslových podnětů zvenku, který má zásadní význam pro rozvoj psychických schopností a dokončení vývoje nervové soustavy dítěte.

Nejpřirozenějším zdrojem smyslové stimulace je každodenní tělesný, zrakový a řečový kontakt s dítětem. Důležité je, aby podněty měly určitou pravidelnost a srozumitelný řád, který zpočátku zprostředkuje matka, později otec. Tento řád souvisí s potřebou porozumět světu tak, aby se do něho dítě mohlo včlenit.

Další proměnnou je potřeba bezpečí, jistota osobního vztahu. Používání bezvýhradného přijetí je předpokladem vybudování základní důvěry k okolnímu světu. Je potřeba vztahu založeného na nepodmíněné lásce, kdy nás má někdo rád takové, jací jsme a pro to, že jsme. (Matějček, 2002)

1. Teoretická část

1.1 Komunikace u adolescentů jako zážitek vyvolávající úzkost

Umět poslouchat je důležité, ale ještě předtím je třeba dodat dítěti odvalu, aby mluvil. Mělo by se mu sdělit, že máme zájem slyšet co má na mysli, aniž by se přitom vyděsilo k smrti. Měli bychom si neustále opakovat, že je důležité být opatrní a trpěliví při naslouchání adolescenta. Má-li adolescent nebo dospělý mluvit o něčem zvláště nepříjemném, může pomoci, dáme-li najevo své sympatie. Někdy se adolescent se slzami na krajíčku bude snažit za každou cenu nepromluvit, aby se nerozplakal. Tehdy ho povzbudí, řekneme-li něco jako: „Někdy je těžké promluvit o takových věcech, a jestli nemůžeš mluvit, pokusím se tě pochopit.“ (Matoušek, Pazlerová 2010, str. 65)

Jsou-li adolescenti z toho či onoho důvodu ve sporu s jedním nebo oběma rodiči, jejich úzkost narůstá a jejich schopnost vyjádřit své pocity slovy se zhoršuje. Často se stáhnou a odmítají mluvit. Nikoliv proto, že se cítí provinile, ale pro samou úzkost ani nemohou otevřít ústa. Jednu věc je třeba mít stále na paměti – pomoc nemusí být vždy pomocí. Někdy se snaží pomoci sami rodiče, zvláště jsou-li k smrti utrápeni tím, co se děje s jejich dítětem. Jenže příjemci pomoci, to nemusí považovat za pomoc.

Adolescentům se nepadno mluví s dospělými. V mnoha směrech se komunikace s adolescenty neliší od komunikace s dospělými. Co činí komunikaci s adolescenty obtížnou

je fakt, že jejich verbální dovednosti nejsou ještě plně rozvinuty a při rozhovoru s dospělými adolescenti pociťují úzkost. Sám proces dospívání činí komunikaci s dospělými obtížnou. Všechna ta usilovná snaha co nejdřív vyrůst a stát se dospělým poznamenává schopnost adolescentů komunikovat. Budoucí dospělí jsou mimořádně citliví na sebemenší připomínku, že jsou ještě děti, zvláště z úst rodičů.

V mnoha rodinách se dávají najevo pouze příjemné pocity. Dospívání může být obdobím mimořádných stresů a děsivých pocitů, o kterých si adolescenti často myslí, že je nemají dávat najevo. Také si myslí, že se nemají vztekat, a když se přece jen rozzlobí, stačí počítat do deseti a je po vzteku. On je ten vztek třeba i přejde, ale jen aby se schoval někam hluboko dovnitř, kde jej už nebudou pociťovat. Ale tam, hluboko uvnitř, bude číhat. A nakonec, když ten vztek vyprovokuje někdo jiný, adolescent zareaguje třaskavým výbuchem, který nebude adekvátní dané situaci. Po takovém výbuchu pak následují výčitky svědomí a posléze i předsevzetí, nikdy se již nenechat unést vztekem.

Vzájemné sdělování myšlenek a představ je důležité, ale to bývá povoleno i v dysfunkčních rodinách. To, co se však často zakazuje, je sdělování afektů nebo pocitů. Moci a umět mluvit s někým druhým o svých děsivých pocitech je strašně důležité pro zachování duševního zdraví. Důležité je získat důvěru adolescentů. Adolescenti si obvykle svých rodičů váží, byť si to často neuvědomují. Komunikovat s adolescenty je často problém. Děti se často potýkají se změnami ve svém životě a rodiče se ze všech sil snaží porozumět svým měnícím se dětem.

Je obtížné vesele a nadšeně si povídat, když druhý o to nestojí. Od rozhovoru na povel příliš nečekejte. Vaše děti budou ochotnější mluvit, pokud to bude jejich nápad. Správné načasování je důležité proto, že nemusejí být s to hovořit o něčem háklivém zrovna ve chvíli, kdy budete chtít vy. Oznamte jim, že si s nimi chcete promluvit, avšak pokud budou mít pocit, že teď s vámi mluvit nemohou, že jim budete k dispozici, až se na to budou cítit.

Aby se vám vaše dítě otevřelo, snažte se navodit neformální a uvolněnou atmosféru. Zůstaňte však dospělými. Někteří dospělí pošetile věří, že když se budou oblékat jako adolescenti a chovat se a mluvit jako oni, snáze získají jejich důvěru, což je omyl. Když adolescenti zjistí, že se dospělí (a zvláště rodiče) chovají jako oni, ztratí vzor dospělého jedince, který tak zoufale potřebují na své cestě k dospělosti. A co horšího, budou mít takového dospělého za šaška.

Umíte -li poslouchat, dítěti se s vámi bude lépe hovořit. Adolescentům se s dospělými nemluví snadno a někdy se jim nejhůře mluví s rodiči. Těžko je přimějete k hovoru, když budete, neustále mluvit pouze vy. Chcete-li upozornit svého potomka na nepřijatelné chování, mluvíte o něm v kontextu a v kontrastu s jeho lepším já, tedy s jeho dobrými vlastnostmi. Pokud začnete s tím dobrým, hned bude poslouchat pozorněji. Adolescenti nejsou bez poskvrny, mají své chyby. Ale mají také své přednosti a jsou pyšní, když slyší, že si jich rodiče všimli.

Některé názory adolescentů jsou radikální a extrémní. Z větší části jsou idealistické. Důvodem, alespoň částečným, jejich idealismu je fakt, že život jim ještě nestačil uštvít příliš ran. Budou mile překvapeni, odmítnete-li zesměšňovat jejich názory. Ve skutečnosti neočekávají, že s nimi budete souhlasit a tajně doufají, že nebudete. Avšak chtějí využít svých právě objevených dovedností abstraktního myšlení. Neděste se, budou-li jejich komentáře znít protistátně, příliš liberálně. Jedním z důvodů, proč tak mluví, je snaha „vytočit“ dospělého. Vyjádření názoru není totéž co chování, tedy záměrné jednání.

Hovořit o věci se svým partnerem je na místě. Hovořit o problému adolescenta s jeho sourozenci nikoliv. Respektovat to, s čím se vám adolescent svěřil, znamená zacházet s tím ohleduplně, nechodit s tím jen tak na trh a nikdy toho nezneužít k zesměšnění nebo ponížení dítěte. Ale dohodněte se i se svým partnerem a vysvětlíte to i svým dětem, že ani jeden z vás nebude získanou informaci před druhým rodičem tajit. Pokud by jste to udělali, neprospělo by to ani vašemu manželství, ani představě, kterou budou mít vaše děti o vašem vztahu. Jedním z problematických aspektů dysfunkčních rodin je jejich sklon k tajným srozuměním a tajnůstkaření vůbec. Pokud je informace natolik závažná, že by o tom měl vědět i druhý rodič, necht' mu jí poví vaše dítě samo. Řekněte mu, že půjdete s ním, ale povědět že to musí samo. Není nutné, aby rodiče věděli všechno. Přílišná snaha může další komunikaci znemožnit. Nikdo z nás netouží po tom, být svlečen donaha a oloupen o všechna svá tajemství.

Matoušek a Pazlarová popisují rodinu jako instituci, kterou formuje společnost, kultura a civilizace. V každé společnosti má známý slogan „rodina je základem společnosti“ různý význam. Rodina je významným činitelem socializace a každá kultura má různé přístupy k výchově dětí. V současnosti lze rodinu popsat dle různých autorů jako instituci rizikovou (Beck), nestabilní a křehkou (de Singly), „skořápkovou“ (Giddens). (Matoušek, Pazlarová, 2010, str. 11-12).

1.1.1. Rodiče by měli spolu komunikovat

V době, kdy se vyrovnávají s přechodem svého dítěte k dospělosti, musí spolu rodiče komunikovat, a to zejména proto, že jeho dítě se od něj začíná odvracet a touží po větší samostatnosti a nezávislosti, může se z toho těšit, zároveň ale i pociťovat smutek a strach. A jeho schopnost sdílet tyto pocity s někým, kdo ho miluje, může umocnit pocit štěstí a zmírnit obavy a smutek. Dobrý vztah s partnerem, případně s jiným blízkým člověkem, má v takových okamžicích cenu zlata. Komunikace mezi dvěma lidmi je ovlivňována jejich vzájemným vztahem. V životě adolescentů působí ohromné síly a tyto síly poznamenávají vztahy, jež dnešní adolescenti naváží s lidmi, kteří budou v jejich životě něco znamenat. Mají-li rodiče dost pochopení pro psychologické problémy, s nimiž se jejich děti snaží vyrovnat, usnadní to vzájemnou komunikaci. Komunikace mezi rodiči a dětmi by měla vést ke vzájemnému porozumění.

Pokud se děti začínají vymaňovat z ochranné náruče rodiny, měly by mít na cestu nachystaný raneček hodnot, které jim pomohou žít v souladu s jejich novým světem. Tyto hodnoty by měly být reálné a měly by dětem pomoci stanovit meze jejich instinktivním popudům. Sebekázní by se měly děti učit ještě před adolescencí. Nezbytně nutnou se stává sebekázeň v období adolescence. Pokud byli adolescenti náležitě informováni o nezbytnosti a významu určitých mezí a hranic, jež by žádný člověk neměl překročit ještě před svým odchodem z náruče rodiny, dokážou pak lépe stanovit tyto meze sami sobě, až se pustí do světa plného rizik a nebezpečí.

Naše očekávání, že děti se budou během dospívání chovat normálně, je tak trochu protimluvné. Mnozí dospělí se domnívají, že adolescence je nemoc, kterou může vyléčit pouze čas. I když začátek adolescence s sebou přináší mimořádné problémy, zřídka kdy zcela vyřadí z boje normálního, zdravého adolescenta. Většina adolescentů vyjde z adolescence, aniž by se nějak výrazněji odchýlila od normy. Ve skutečnosti si adolescence vysloužila špatnou pověst proto, že průměrný adolescent je méně zajímavý než nějaký dospívající buřič nebo násilník. Ještě než dítě překročí práh dospělosti, rodina bude mít vypracovaný pracovní postup a pokud možno přesně definovaná pravidla chování, jež budou přijatelná jak v rámci rodiny, tak i mimo ni. A rodina bude mít také přesnou představu, co má očekávat od normálního adolescenta. Některými věcmi z této představy rodičů adolescenti pohnou nebo

se jim postaví na odpor. To ovšem neznamená, že jsou zcela mimo normu, že jsou abnormální, jsou jen nenormální. Většina z těchto nenormálních chování není nutně nebezpečná nebo destruktivní. Spíše bývají pošetilá. Nebo zmatená. A většina z nich dohání k zoufalství. A rodiče se pak s úzkostí v srdci ptají: „Je tohle normální?“.

1.1.2. Preadolescent

Preadolescenti jsou v mnoha směrech slušní a civilizovaní jedinci, kteří častěji udělají, co se jim řekne. Jsou obvykle zdvořilí, uctíví a laskaví v chování.

Freud popsal školní věk jako období latence. Ať již z těch nebo oněch důvodů preadolescenti vyvolávají v rodičích méně obav a úzkosti než jejich starší sourozenci. Je ovšem také pravda, že dvanáctileté děti jsou přesvědčené, že život začíná ve třinácti a začínají se na něj připravovat v blahé předtuše nových práv a výsad. Pozorně sledují třináctileté a čtrnáctileté adolescenty a diskrétně se vyptávají, jak se stát adolescentem. Již se naučili, jak a kdy zesílit svojí muziku, a hlavně vybírat hudbu, která rozhodně nebude znít libě dospělým. S napětím čekají na první neklamný projev blížící se adolescence. Přemýšlejí o tom, jak se budou chovat a již předem se na to těší.

Stanovit, co je u adolescentů normální a co nenormální chování nám usnadní, když si definujeme, co znamená slovo *normální*. Normální chování adolescenta je takové chování, jež odpovídá chování průměrného adolescenta. Co průměrný adolescent dělá, nemusí nutně být správné z pohledu dospělých. Každopádně tvrzení, že normální znamená správný nebo dobrý: znamená to pouze, že to je norma pro tuto určitou skupinu, která je plus mínus v normálních mezích. Při určování, co je normální chování adolescentů mějte na paměti, že jedinou konstantou v procesu dospívání je změna.

Studie Offerů:

D. Offer a J. Offer referují o dlouhodobém výzkumu skupiny dospívajících chlapců. Jejich studie nám pomáhají lépe porozumět adolescentům a procesu dospívání.

Pro svůj výzkum si vybrali skupinu studentů ze dvou předměstských středních škol. Na základě psychologických testů a psychiatrického vyšetření vyloučili jednak studenty, kteří se jevíli být nedostatečně přizpůsobiví společenským normám. A na druhém konci pomyslného

spektra ty, kteří naopak jeví být mimořádně dobře přizpůsobiví. Ze studentů, kteří byli někde uprostřed mezi těmito dvěma krajnostmi, vytvořili modelovou skupinu a tu pak po dobu následujících třiceti let sledovali.

S pomocí Offerova dotazníku na *sebeobraz* začali zjišťovat, co znamená u adolescentů normální chování a duševní zdraví. Skupiny čítající 200 - 500 adolescentů (ve věkových skupinách 13- 15 a 16- 19 let) byly porovnávány v šedesátých, sedmdesátých a osmdesátých letech.

Údaje, jež Offer a kolektiv uvádějí, dokazují, že většině adolescentů se dařilo dobře, těšili se ze života a po většinou času byli spokojeni sami se sebou. Neměli větší problémy se svým tělem a sexualita nepředstavovala nějaký podstatnější problém v jejich představě o sobě samých. Na závěr Offer a jeho spolupracovníci zdůrazňují, že je nesmírně důležité správně pochopit, co se v každém jednotlivém adolescentovi odehrává v nesnadném období dospívání.

1.1.3. Kdy určit, že není něco v pořádku s adolescentem.

Tři otázky, které se vztahují k významným aspektům adolescentova života:

Jak vychází adolescent se svou rodinou?

Jak adolescent zvládá své úkoly ve škole?

Jak vychází se svými kamarády?

To, jak se daří v těchto třech oblastech, řekne mnohé o normálnosti jeho života.

V období adolescence se ojediněle stává, že adolescent nevyhází se svou rodinou po delší dobu. Vztahy bývají napjaté mezi jedním z rodičů a adolescentem. Adolescent, který nevyhází s těmi, kteří ho na světě nejvíce milují, bývá problémový ve většině oblastí života a pravděpodobně by mu prospěla odborná pomoc psychologa.

Adolescenti propadnou depresi, mají -li pocit, že je nemilují ti, kdo o ně mají pečovat. Deprese se může projevat trvalou skleslostí, nebo může být skrytou příčinou hrubého chování. Mluvit o své depresi není snadné. Rodina, kde je zvykem mluvit o svých pocitech a emocích, má lepší předpoklady k tomu zjistit, že jejich adolescent je v depresi. Ba co víc, rodina, v níž se o pocitech a emocích mluví otevřeně a veřejně, nejen včas odhalí, jak na tom jejich adolescent je, ale s největší pravděpodobností udělá, co je v jejich silách, aby

adolescenta z jeho neblahého stavu vyvedla. Neboť je-li rodina skutečně psychologicky podpůrný systém určený k podpoře svých členů v časech protivenství, pak bude pohotově reagovat na každou svízal svých členů a bude připravena podat pomocnou ruku. Pro úspěch v zaměstnání je nesmírně důležitý dobrý prospěch ve škole. Adolescent, který zrovna nevychází se svou rodinou, ale daří se mu ve škole, prokazuje větší míru způsobilosti než ten, který nejen nevychází se svými nejbližšími, ale má problémy ve škole. O takového žáka by měla být větší starost. Je-li adolescent dysfunkční ve dvou třetinách života, rodiče by měli vážně uvažovat o návštěvě psychiatra.

Otálet s léčbou u vážné duševní choroby je neomluvitelné. Odepřít léčbu adolescentovi, který je psychotrik, je stejně neospravedlnitelné jako podávání léků adolescentům, kteří to nutně nepotřebují. Takový adolescent, jehož život doslova visí na vlásku, vyžaduje vysoce kvalifikovanou péči, nejlépe ve specializovaném léčebném zařízení. Na stanovení, co který adolescent potřebuje, neexistuje žádný jednoduchý a stoprocentně spolehlivý metr.

Přemýšlejí-li lidé o tom, co je v lidském chování normální a co nenormální, hledají tak vlastně tu správnou cestu k produktivnímu a efektivnímu způsobu života s ostatními lidmi. Přání rodičů, aby se jejich děti chovaly normálně, je mimo jiné výrazem horoucí touhy, aby jejich děti našly ve svých životech právě tuto harmonii. Když rodiče hodnotí pokrok, jakého jejich děti dosáhly na své cestě k dospělosti, ve skutečnosti prověřují, jak rodina uspěla ve svém poslání. Pokud jejich dítě drží určitý kurs a jeho cesta k dospělosti, samostatnosti a nezávislosti nevykazuje žádné znaky abnormality, rodina si může udělat čárku, že úspěšně plní alespoň jedno ze svých důležitých poslání.

V současnosti zkoumané sociálně patologické jevy jsou někdy označovány jako sociální deviace, které představují porušení nebo podstatnou odchylku od některé sociální normy nebo skupiny norem, nerespektování požadavků, které jsou na určitou skupinu nebo individuuum kladeny určitou normou nebo souborem norem (Kapr in Sochůrek 2009, str. 11).

1.2. Vytvoření identity vlastního JÁ

Mnozí rodiče ztrácejí trpělivost s dětmi, které se snaží najít sebe sama. Svým způsobem je adolescence proces hledání a snahy se nalézt. Je to čas nečinného bloumání, ale i též čas jiskřivé radosti, kdy adolescent pocítuje, jak se před ním otevírají stále nové možnosti a obzory. Proces nacházení je pokus o nácvik role, je to však víc než volba životní dráhy. Na prahu adolescence dochází k něčemu, co otevírá dětem celý nový svět. Nejedná se tu o nějaký výraznější nárůst inteligence, ale o rozvoj psychické schopnosti umožňující dětem vidět svět diferencovaněji. Co bylo dříve vždy černé nebo bílé, nabývá různých odstínů šedi. Co bylo dříve vždy správné nebo nesprávné, nejeví se teď již tak jednoznačně. I lidé se nám jeví trochu jinak. Na lidech, které jsme dříve pokládali za dokonalost samu, najednou nacházíme chyby. A u těch, kteří nám vždy byli ztělesněním všeho zlého, náhle zjišťujeme, že mají i své světlejší stránky. V této fázi duševního a emocionálního života se u adolescentů začínají rozvíjet dovednosti a schopnosti, jež jim umožňují logicky myslet, analyzovat a diferencovat.

Piaget se celý život zabýval studiem vývoje myšlenkových činností jedince.

Popsal jednotlivé fáze tohoto vývoje u dětí, adolescentů, mladých dospělých a dospělých. Nejvyšší stupeň vývoje nazval *formální operace* a myslel tím myšlenkovou činnost jedince používanou při takzvaném abstraktním myšlení.

Až před nástupem adolescence se u dětí začíná projevovat myšlení abstraktní, jež pak má rozhodující význam v dalším vývoji dítěte během pubescence a adolescence. Nyní již mladý chlapec či mladá dívka pochopí skrytý význam přísloví. Jakmile je schopen abstraktnímu myšlení, může mladý člověk také vědomě kontrolovat své vlastní myšlení. V tomto životním období jsou adolescenti schopni vidět sebe očima druhých.

Erikson definoval hlavní vývojový úkol v adolescenci jako identitu versus zmatek.

V případě, že se tento úkol splnit nezdaří, dochází k tomu, co *Erikson* nazval *role diffusion* neboli status zmatku či rozptýlené identity. Jak experimentují s tím, čím a kým se stát, vyzkoušejí si adolescenti celou paletu rolí. Po očku vážou své identity, připravují se na svůj vstup do dospělosti. V procesu sebehodnocení využívají svých nově získaných dovedností a čerpají též z externích zdrojů. Jedním z nejdůležitějších zdrojů informací je skupina či parta vrstevníků.

V časném stadiu vývoje není ještě osobní identity dostatečně fixováno, je nepevné a jako takové snadno zranitelné a křehké. Vše, co se v životě přihodí, nabývá až neskutečně velkých rozměrů. Význam, který adolescent těmto událostem a věcem připisuje, daleko přesahuje míru, již si zaslouží. Nad stejnou zkušeností či zážitkem by dotyčný poté, až se upevní jeho vědomí identity, možná jen mávl rukou. Proces uvědomování si osobní identity by měl být celoživotním úkolem. Jen tak bude jedinec dále růst. Definice toho, kdo vlastně jsem, se rozšiřuje, jak se toho o sobě stále více dozvídají. Avšak právě v adolescenci na tom člověk začíná pracovat.

Jak si mladí počínají, když vytváří identitu vlastního já? Víme, že jako častý zdroj informací o sobě používají a využívají party svých vrstevníků. Parta vrstevníků plní funkci sociální zkušenosti se souměřitelnými partnery. Je však přeceňována! Slovo parta probouzí v myslích rodičů adolescentů děs. Vidí partu vrstevníků jejich potomka jako tlupu banditů chystajících se unést jejich bezbranné dítě z bezpečí domova a vydat je napospas zlému osudu. Tak tomu samozřejmě není.

Parta vrstevníků je v podstatě sešlost neohrabaných klacků přibližně stejného věku, bojující se stejnými psychologickými problémy jako náš adolescent. Je to společenství vytvořené takřkajíc ad hoc - to znamená, že nikdo v ní nemá jisté místo. Parta dva členy vyloučí a vzápětí dva nové přijme. Parta vrstevníků je dynamický organismus, který čas od času mění podmínky pro členství. Má však svou váhu. Úspěšnému uchazeči o členství parta schvaluje: „Fajn, nosíš správný oblek, posloucháš správnou hudbu, používáš správná slova, říkáš správné věci.“ V podstatě parta říká: „Seš jako my, a proto seš O.K.“. Radujeme se, když nás parta přijme, cítíme bolest, když nás parta odmítne. A jedno i druhé má adolescentům pomoci, neboť většina z nich ani víc nevyžaduje. Někteří však ano.

Vliv party vrstevníků je přechodný. Uvědomte si, jak krátce se mladý adolescent se svou partou stýká, a porovnejte čas, který s ní stráví s milionem interakcí, jež až do této chvíle absolvoval se svou rodinou. Přesto význam party nepodceňujme. Tkví v tom, že pro adolescenta, který právě pracně objevuje sebe sama, může být mimořádně důležité, jak se na něj parta dívá a co si o něm myslí. Míra vlivu party na adolescenta je větší či menší podle toho, jak se sám adolescent cítí, jak je sám se sebou spokojený či nespokojený. Adolescent, který cítí, že ho rodina miluje a respektuje, má menší potřebu hledat uznání jinde. Naopak adolescent, který se cítí nemilovaný a nerespektovaný, bude hledat pochopení a uznání všude,

kde to jen bude možné. Čím více se mu nebude dostávat tohoto pochopení, tím větší cenu bude ochoten zaplatit, aby je získal.

1.2.1. Co si adolescenti představují, že si o nich myslí jejich rodiče?

Co si o svém dítěti myslí jeho rodiče, je důležité. Ještě důležitější však je, co si myslí, že si o nich myslí jejich rodiče. Většina rodičů doufá, že jejich děti vědí, co k nim rodiče cítí, ale je tomu skutečně tak? Rodičovská láska bývá tak silná, že rodiče se někdy dopustí osudové chyby. Dojdou ke skálopevnému přesvědčení, že jejich děti přece musí vědět, jak moc je jejich rodiče milují, pochybují však, že vědí, co k nim rodiče cítí. Přesvědčení, že je jeho rodiče milují, znamená pro dítě překračující práh adolescence obrovskou pomoc právě při vytváření identity vlastního já. Většina dětí opravdu věří, že je jejich rodiče milují a že si tu lásku také zaslouží. V procesu uvědomování si sebe sama bude způsob, jak adolescent bude sám sebe vnímat, vždy výrazně poznamenán tím, jaký názor na něj mají lidé, kteří v jeho životě něco znamenají. Záleží tedy na schopnosti rodičů dávat své city jasně najevo a na schopnosti adolescentů správně je vnímat.

Většina adolescentů přežije své dospívání, aniž by musela hledat pochopení jinde. To z větší části proto, že cítí lásku a starostlivou péči svých rodičů a své rodiny. Převážná část adolescentů je sama se sebou zdravě spokojena. Mají za sebou 13 nebo 14 let života v náručí těch, kdo je vždy milovali a obdivovali. V tomto věku o sobě slychali kromě špatných věcí mnohé dobré. Měli možnost sledovat, jak spolu dospělí v jejich rodině i mimo ní komunikují a snaží se spolu co nejlépe vycházet. Většina adolescentů nijak naléhavě nepotřebuje uznání party vrstevníků - žádné party. (Vágnerová, 2012 str. 44- 46)

1.2.2. Adolescenti s negativistickým sebehodnocením

Je na místě si dělat vždy starost o adolescenty, kterým je nanic ze sebe samých. Tito adolescenti jsou vážně ohroženi, zvláště když ten nedobrý stav začnou přičítat sami sobě. Již proto pro ně představuje vytvoření identity vlastního já bolestnou zkušenost. V takové situaci si adolescent o sobě myslí to nejhorší. Až doposud byl jakžtakž s to předstírat, že je nebo se v brzku může stát hodným pomilování, že se to nějakým kouzlem může zlepšit nebo že oni ho konečně začnou mít rádi. Teď si však jako začínající adolescent začíná osvojovat schopnost analýzy a dedukce, a tak vidí, jaký je ve skutečnosti bezcenný. Počítá, počítá, až dojde k nule! V počátečním období adolescence je jeho ego rozvinuto jen částečně, a proto je adolescent

snadno zranitelný a citlivý na nejrůznější útoky zvnějšku i zevnitř. Teprve až si vytvoří silné vědomí osobní identity, bude odolnější proto hrozbám ohrožujícím jeho ego.

Co může být velmi škodlivé pro ego třináctiletého jedince, nemusí se téměř dotknout pětadvacetiletého mladého muže nebo ženy. Avšak během raného a středního stádia adolescence je v sázce mnohé. Adolescent, který má pocit, že ho rodiče nemají rádi, přichází o další zdroj jistoty - o uznání těch, kdo mu dali život a stává se tak ještě bezbrannější vůči hrozbám přicházejícím z vnějšího světa.

Takový je tedy profil adolescenta, který zoufale potřebuje partu vrstevníků. Jenže co když ta dotyčná parta o našeho ztroskotance nestojí? Pak jsou tu ovšem další party, na něž se adolescent může obrátit. Party narkomanů, delikventů, party rebelů nejrůznějšího druhu, party propadáků a záškoláků. Jakmile se náš adolescent přizpůsobí chování této alternativní party (tj. začne brát drogy, páchat trestnou činnost apod.), přestává být nulou, o kterou nikdo nestojí a stává se někým, koho parta bere. Je velké neštěstí, když adolescent zjistí, že se s pomocí několika drinků nebo jointů dočasně zbaví všech obtíží, té nepříjemné „bolesti“ spojené s jeho psychologickým růstem. Užíváním drog může tento růst zablokovat a může zůstat až do konce života adolescentem. Čím častěji se uchyluje k drogám, tím více se požívání látek stává automatickou reakcí na úzkost. Tito adolescenti se již necítí opuštěni a nemilovaní, ale začínají věřit, že jsou oblíbení a pomilováni hodní. V požívání a zneužívání látek vidí řešení svých problémů. Tento únik ale nenabízí jen drogy. Stejně destruktivní mohou být i jiná nevhodná řešení. Adolescenti se v tomto období nejistot mohou uchylovat i k dalším formám riskantního chování.

Rodiče si jsou vědomi toho, jakým nebezpečím může být pro jejich děti droga nebo alkohol, zvláště když zapadnou do party narkomanů nebo alkoholiků. Dříve než rodiče začnou žádat po svém dítěti, aby se vzdalo nějakého nepřípustného chování, musí pochopit, že to, co jejich dítě potřebuje především, je mít o sobě lepší mínění. A i když se adolescent nakrásně vymaní z vlivu té „nevhodné“ party, hrozí mu, že ho znovu odmítnou ti, mezi něž se chtěl původně dostat, protože nechtějí mezi sebou mít „narkomana“. Parta plní úlohu odrazového můstku z rodiny k samostatnému životu. Adolescent, který po otřesných zkušenostech s partou narkomanů nutně potřebuje rehabilitaci, musí přehodnotit svůj vztah k rodině, neboť to je jediné místo, kde se bude cítit dobře a tady ho také budou léčit.

Není to vždy jednoduché. Vzdát se alkoholu a drog je první krok, nebude ale poslední, nevyřeší - li se to zásadní. Alkoholismus je více než problém pití, je to problém střízlivosti.

Tomu, kdo nadměrně požívá toxické látky (alkohol, drogy), přináší intoxikace úlevu od „bolesti“. Když vystřízliví, bolest a úzkost se opět vracejí. Člověk musí udělat více, než vyhybat se alkoholu a drogám. Musí se vyrovnat se stavem, kdy je střízlivý, neboť tady je jádro problému. Proces vytváření identity vlastního já nekončí s koncem adolescence. I dospělí na něm ještě nadále pracují.

Cituji psychologa Zdeňka Matějčka: *„Pokud nejsou v rodině tyto podmínky splněny, převážná část mladistvých si tento problém rodiny nese jako velké břímě a hledá vrstevníky, se kterými se o své trápení může v nejlepším případě alespoň podělit. V nejhorším případě se dítě uzavírá do svého nitra a hledá řešení v požití alkoholu a později sahá po návykových látkách“.* (Matějček, 2002)

1.2.3. Riskantní chování adolescentů

Některé věci, jež adolescenti dělají, představují velké riziko pro jejich celkovou tělesnou i duševní pohodu, pro jejich tělesné i duševní zdraví, pro jejich životy. Adolescenti mají sklon riskovat. Psychiatři nemají pro to, proč adolescenti tak rádi riskují, jednoznačné vysvětlení. Někteří mluví o instinktivním přání zemřít, jež je skryto v nás všech. Tvrdí, že mladí lidé mají rádi situace, v nichž jde o krk. Myslí si, uniknout o vlásek musí být vzrušující. Většina by přitom samozřejmě ráda unikla, ba dala by přednost tomu, aby nikdy unikat nemusela.

Snažíme - li se pochopit, proč adolescenti dělají věci, jež znepokojují dospělé, měli bychom stále mít na zřeteli proces dospívání a jeho důsledky. Adolescenti, kteří se domnívají, že mohou všechno, jsou přesvědčeni o své nezranitelnosti. Svět je láká a oni si myslí, že mohou vše, a tak riskují. Náhlou moc získávají ti, kteří na ni v mnoha směrech ještě nejsou připraveni. Netušená síla a moc přicházejí dlouho předtím, než adolescenti pochopí, jak jich správně využívat. Nemají ještě zkušenosti, aby si uvědomili možné následky zneužití těchto svých nově nabytých schopností. Jen velice pomalu si uvědomují souvislost mezi příčinou a následkem. Riskování může být konstruktivní součástí adolescentova života. Adolescenti mají být zvědaví na to, jak na tom jsou, co dokážou a co si mohou dovolit. Dospělí tleskají dětem, které podstoupí konstruktivní rizika. Aplaudují například adolescentovi, který pustí všechnu opatrnost po větru a snaží se zjistit, jak schopný je v dosažení dokonalosti. Riskováním můžeme získat nejedno cenné poučení. Bez rizika se nikdy nedobereme nových výšin.

Pochopit a podpořit konstruktivní rizika je snadné. Těžší je ale pochopit, proč adolescenti podstupují rizika, jež mohou vést k neblahým koncům. Proč fetují, pijí alkohol a

riskují nákazu pohlavními nemocemi nebo nežádoucí těhotenství? Adolescenti mají různé dispozice dědičné i získané. Mají své přednosti i své nedostatky, jež určují míru rizika, jakou jsou ochotni podstoupit. Někdo bude riskovat až za hrob. Bude žít nebezpečný život a zemře mladý. Někdo hned nezemře, ale když jednou nebezpečně riskoval, bude riskovat dál, až si nakonec přivodí smrt nebo tělesnou nezpůsobilost. Na jiného čeká duševní nebo ekonomická nezpůsobilost. Například jedni adolescenti odolají pokušení a nátlaku svých kamarádů a odmítnou experimentovat s drogou, druzí to zkusí, ale odmítnou v tom pokračovat, a třetí to zkusí, tu a tam si to zopakují, ale nikdy droze nepropadnou. Nebo máme adolescenty, kteří mají pocit, že nejsou pány svého života, a aby se jimi stali, opakovaně riskují, až se nakonec dostanou do konfliktu se zákonem.

Grossman aj. (1992) uvádějí některé faktory, které pomáhají adolescentům v jejich adaptaci: alespoň minimální míra sebeoceny, pocit, že jsou alespoň částečnými pány svých životů, pocit, že v jejich rodině vládne duch soudržnosti, a schopnost dobře komunikovat alespoň s jedním rodičem.

Avšak i adolescent s těmi nejlepšími dispozicemi může dělat hlouposti. Většina nerozvážených rozhodnutí není fatálních, pouze hloupých.

Zranitelní bývají především ti, kdo touží po pozornosti nebo uznání. Tyto děti budou někdy raději riskovat život, než by přišly o pozornost a uznání. Chování některých adolescentů je tak riskantní, že hledat jeho příčiny je nesnadné. Braní drog může signalizovat, že v životě našeho dítěte není něco v pořádku, ale pro rodiče je alarmující především ten signál. Rodiče i některá léčebná zařízení soustřeďují svoji pozornost pouze na chování (tj. braní drog) dotyčného a vůbec nezajímají o to, proč se dotyčný tak chová. Není snadné s nadhledem pátrat po skrytých příčinách, když vidíte, jak se vám mladý člověk před očima nesmyslně zabíjí. Avšak pokud neodhalíte příčinu takového sebezničujícího chování, musíte počítat s jeho recidivou, a ne jednou. Příčin takového sebezničujícího chování bývá více, jedna z nich je však téměř vždy hlavní. Ačkoliv riskantní chování má mnoho podob, všechna tato chování sledují obdobný cíl.

Ve známé studii Offer aj. (1988) konstatují, že 80% adolescentů se projevuje normálně a jen asi u dvaceti adolescentů ze sta se projevují nějaké emocionální poruchy a pouze asi čtvrtině z nich se dostává adekvátní pomoci.

Deprese nebo ztráta sebeúcty pak mohou být mylně považovány za přirozenou součást zápasu adolescenta o dospělost a mohou snadno přejít do dospělosti. Proto Offer a jeho kolegové naléhavě žádají klinické lékaře, aby věnovali náležitou pozornost tomu, co se skrývá za těmito signály, za těmito symptomy.

Chceme - li pochopit adolescentovo chování, musíme přesně vědět, o jaké chování se jedná. Při posuzování destruktivního chování musíme mít na mysli, že jeho součástí nemusí být vždy zneužívání nějakých látek. Adolescent nemusí ani pít ani fetovat a nemusí jevit ani žádný jiný z varovných příznaků, ale může jen ve vší tichosti a skrytosti trpět nějakým druhem zhoubné dysfunkce, která může vést k destrukci. Musíme tedy čelit nebezpečí, jež s sebou nesou tyto zjevné příznaky, ale i tomu, co může být skryto za nimi. Často podléháme pokušení bojovat pouze s těmito zjevnými příznaky a nepátrat po tom, co může být skryto za nimi.

1.3. Proč nerozumí rodiče riskantnímu chování adolescentů

Existuje široká škála chování, jimiž adolescenti nejen ničí své rodiče, ale též mrzačí, zbavují způsobilosti nebo zabíjejí sami sebe. Samozřejmě ne všechna tato chování mají za následek smrt. Dospělí, a zvláště pak rodiče, jsou v nevýhodě, když se snaží pochopit chování adolescentů, protože pokud se jedná o vlastní děti, není snadné být objektivní. Nejde tu přece o nějaké indiferentní jedince, ale o jejich vlastní děti. Milují je, trápí se kvůli nim a jejich chování je děsí. Jak pak mohou uvažovat chladně, věcně a nevzrušeně, když je svírá strach.

Jednou z mnoha možností je obrátit se o radu na někoho, kdo není na jejich dětech zaangažovaný nebo z nich není tak vyděšený. Mnozí rodiče hledají radu u jiných rodičů. Vždy se uvažuje střízlivěji, nejedná- li se o vaše vlastní dítě. A pokud pak všechny snahy ztroskotají, někteří rodiče navštíví psychiatra. Ten pak často nachází odpověď, na jejich otázky. Proč? Částečně proto, že je schopen být objektivní, a částečně proto, že je ochoten přijmout vysvětlení, která nedávají smysl.

Na chování adolescentů je něco, co popírá všechnu logiku. Rodiče vždy, když se snaží porozumět svým dětem, na to jdou se svojí dospělou logikou. Jenže to, co platí ve světě dospělých, může být ve světě adolescentů na překážku. Nelogickému chování nelze porozumět logickými myšlenkovými pochody. Odložíte- li na okamžik dospělou logiku a přijmete vysvětlení, která jsou nelogická, můžete postupně dospět k vysvětlení, proč dotyčný dělá věci, jež jinak nedávají smysl. Věci nejsou vždy takové, jak se nám jeví.

Jednou z cest, jak rodiče mohou zabránit riskantnímu chování svých dětí, je, že jim budou důvěřovat. Rodiče vychovávají své děti, jak nejlépe umí, a především se jim snaží vštípit pozitivní hodnoty. A když pak jejich dítě začne dospívat, rodiče se musí naučit mu důvěřovat. Někdy rodiče z obavy, aby se jejich dítě nedostalo do potíží, začnou dělat věci, které by napomohly, udělají z milujících rodičů a milovaného dítěte nepřátelé. Rodiče nemohou zabránit destruktivnímu chování, mohou však pomoci svým dětem v tom, že nebudou cítit potřebu uchýlovat se k takovému chování. Stačí, když jim vytvoří prostředí, v němž budou děti pociťovat lásku a zájem svých rodičů, prostředí, které vytvoří předpoklad k tomu, aby si děti hledaly cestu k samostatnosti a nezávislosti bez větších excesů.

(Sochůrek, J., 2009)

Vytvořte si se svým dítětem takový vztah, abyste spolu mohli o všem otevřeně mluvit, abyste si vzájemně důvěřovali. Přijímejte s pochopením jeho neobratné pokusy mluvit s vámi o svých pocitech, o svém strachu, hněvu či sklíčenosti. Naučte se, jak mu dávat chováním i slovy najevo lásku, ale i obdiv nad tím, kam až vaše dítě na své cestě k dospělosti dospělo.

V době dospívání svým dětem rodiče často hromadí jednu chybu na druhou. To, jak si s nimi poradí, bude mít vliv na jejich „rodičovskou roli“ i na to, jaký budou mít názor sami na sebe jako jedince i jako na rodiče. A nejen to. Tím, jak si poradí s chybami, které udělali, dají svým dětem návod, jak si mají počínat při napravování vlastních omylů, a zároveň je učí, že člověk musí nést odpovědnost za svoje chování.

Erikson (in Macek, 2003) považoval hledání vlastní identity za základní vývojový úkol adolescence. Dospívání popisuje jako *„konflikt mezi potřebou integrace sebe samého (ego identity) a potřebou vyrovnat se s nejasnými požadavky společnosti tak, aby byl adolescent schopen najít a akceptovat svoje vlastní místo a hodnotu jako člen tohoto společenství“*.

Tím, jak žijete, předvádíte svým dětem praktické cvičení s ukázkami, jak by se měl člověk starat o druhé. Je to takový experiment „na živých“ v domácí laboratoři. Jelikož není možné dítě, neustále chránit před nebezpečím, rodiče by měli své dítě učit, aby přijalo odpovědnost za své konání. Je lidské chtít se zbavit všech pocitů úzkosti nebo viny. Nejsou-li důsledky našeho chování takové, jaké bychom si přáli, máme často sklon hledat vysvětlení mimo nás, abychom se zbavili nedobrych pocitů vyvolaných naším chováním. Tím, že přeneseme odpovědnost na někoho jiného nebo se vymluvíme na okolnosti, jež jsme nemohli ovlivnit, jako bychom se zprostiti viny. Jenomže cenou, již platíme za toto zproštění, bývá pocit bezmocnosti a ztráta kontroly nad svým životem. Věty typu: „Byla to jejich chyba“

nebo, „nemohl jsem za to“, naznačují, že druzí jsou zodpovědní za svůj život. Děti rodičů, kteří se takto chovají, budou nejspíš následovat rodičovského příkladu. Když ale děti vidí, že jejich rodiče hledají odpověď sami u sebe, budou se chovat jako oni.

Odpovědnost za sebe sama vede k sebekázní a sebekázeň vede k sebeúctě. (Nešpor, 1996)

Jakmile děti dokážou přijímat odpovědnost za to, co se jim v životě nedaří, začínají si cenit samy sebe za to, co se jim podaří. Odpovědnost za sebe sama vede děti k sebekázní. A dokážou se ukázat, začnou si také vážit sama sebe. Adolescenti, kteří si sami sebe opravdu váží, mají mnohem větší předpoklady k tomu, aby ochránili nejen sebe, ale i ty, za něž budou jednou nést odpovědnost.

Za sebe si odpovídá každý sám. (Nešpor, 1996)

Lidé, kteří si přiznají, že se jim to či ono nepovedlo, litují toho a přiznají si, jaký na tom měli podíl, objevili pramen obrovské síly. Poznali, že v dobrém i zlém mají svůj osud ve svých vlastních rukou. Zjistili, že oni sami mohou učinit svůj život lepším.

Život je jedno velké riziko. Každým okamžikem může něco náš život zničit nebo jej vážně ohrozit. Můžeme ale také prožít úspěšný a plnohodnotný život v harmonii s okolím a svými bližními. Naučíme-li se přijímat odpovědnost za své životy, pomůže nám to při posuzování rizik a příležitostí, které se nám naskytnou. Rodiče chtějí ochránit děti před nebezpečným riskováním. Do určité míry to mohou dělat a také to dělají. Avšak tu hlavní, rozhodující odpovědnost za svůj vlastní život a za to, jakým směrem se bude ubírat, musí nést každý, včetně našich dětí, sám. Protože většinu zranění si způsobíme sami, lék na ně či případnou profylaxi musíme hledat sami v sobě. Když přijmeme odpovědnost za svůj osud v dobrém i ve zlém, budeme si dávat pozor na to, jak žijeme. Vlastním příkladem učíme děti odpovědnosti k sobě samým, k sebekázní a k sebeúctě. Vyzbrojeny těmito mocnými zbraněmi, se snad naše děti dokážou ochránit. (Nešpor, 1996 str. 26- 30)

1.3.1. Akademická dysfunkce (Academic Dysfunction)

Jednou z kritických oblastí, kde může snadno dojít k selhání, je škola. Nevalný prospěch a nevalné sebehodnocení spolu souvisejí. Škola je vlastně prvním pracovním místem dítěte. Je to místo, kde se od něj očekává, že se naučí nové věci a naučí se zvládnout úkoly přiměřené jeho věku a jeho intelektuálním schopnostem. Tady se naučí, jak pracovat a být za svůj výkon odměňováno. A to, jak zvládne učení a jak na to budou reagovat ti, kterým na něm

záleží, rozhodne o tom, zda si bude vážit práce, za kterou nese odpovědnost, nebo zda v něm škola vyvolá pocity méněcennosti. Škola je tedy nejen pramenem poznání, ale též místem, kde si dítě začne vytvářet představu o sobě samém i o tom, jak je způsobilé pro tento svět.

Dítěti, které má problémy s učením, hrozí, že samo sebe správně neocení. Musíme vědět, na co naše dítě má, jinak riskujeme, že nesplní naše očekávání. Děti, které vědí, že je jejich rodiče milují a uznávají, nebudou mít problémy se sebehodnocením. Nevalný prospěch je průvodní a přechodný jev zápasů, jež podstupuje každý adolescent.

Jakmile překročí práh adolescence, může dojít k náhlému zhoršení prospěchu i u normálního dítěte. Adolescence je období velkých změn, kdy mladý člověk začíná tělesně i emocionálně dozrávat a současně s tím se i jeho zájem a pozornost zaměřují, alespoň dočasně, jiným směrem než doposud. Po čase se však většina adolescentů vrátí do výchozí pozice a začne se opět věnovat školním povinnostem.

Adolescenti nemilují, když jim rodiče kontrolují každý školní úkol. To platí hlavně v případě nadměrné snahy rodičů kontrolovat, jak si jejich dítě vede ve škole.

1.3.2. Postavení dospívajícího ve škole

Pokud má dospívající problémy ve škole, bývají rodiče nuceni často něco podniknout, zejména začne - li být pro ně tato situace opravdu neúnosná. Rodiče staví studijní problémy na nejpřednější místo a tyto problémy bývají prvními důvody k návštěvě psychologa. Poté přicházejí na to, že jejich dítě mohly potkat potíže psychologického rázu. Na odborníka se proto rodiče nejčastěji obrací kvůli prospěchovým potížím. Potíže většinou existovaly už mnohem dřív, ale v době dospívání se mohou ještě zhoršit, obzvláště když rodiče na dospívajícího v dětství při plnění školních povinností dohlíželi a pomáhali mu s učením. V okamžiku, kdy se dospívající začíná od rodičů odpoutávat jak fyzicky, tak psychicky, nepřeje si dál, aby ho rodiče kontrolovali. Odpoutávání, které si přeje nebo vyžaduje dospívající, rodiče mrzí, protože se neradi smiřují s tím, že bývají často hrubě odsunuti stranou. Dospívající, si ovšem také není jistý, protože předtím nezískal samostatnost. Obvykle sám obtížně zvládá, co se po něm žádá, a zpočátku to je znát především na jeho školních výsledcích.

Přibližně od čtrnácti do šestnácti let se hodnocení vlastní osoby opírá o přejaté názory a postoje rodičů, vychovatelů či učitelů. Postupem času však začínají hrát roli vrstevníci.

Výrazně se rozšiřují projevy skupinového chování. Teprve adekvátní sebehodnocení může být cestou k dalšímu sebezdokonalování (Vašutová, 2005).

Vašutová (2005) uvádí čtyři nejrozšířenější typy sebevědomí v období adolescence:

1. Adolescent se „*zdravě zformovaným sebevědomím*“ se sám vidí v souladu s realitou, ví, co chce, bez problému zvládá požadavky okolí. Jeho sebevědomí není závislé na skupině či na různých situacích, ve kterých se nalézá.
2. Adolescent „*hledajíc*“, nemají ustálené sebe pojetí, postupně se vyhraňují jejich životní cíle. Často se angažují v mnoha činnostech, aby otestovali své síly.
3. Adolescent „*závislý*“, přebírá postoje autorit. Nevyvolává problémy, požadavky plní bez velkého uvažování. Nedokáže být samostatný, i v dospělosti je závislý a lehce manipulovatelný.
4. Adolescent „*zmatený*“ si se sebou neví často rady a není schopen se orientovat v požadavcích, které vyžaduje společnost. Mnohdy jedná neuváženě a jeho sebevědomí kolísá. Pocit významnosti si někdy posiluje i společensky nežádoucími projevy.

Postoje, city a pocity, které projevují rodiče svému dospívajícímu dítěti, vyvolávají odezvu v jejich dětech a ty se k nim pak podle toho chovají. Dospívající reaguje na intenzitu postojů, citů a pocitů rodičů. Rodiče pak zase reagují na to, jak se chová jejich dítě. Mezi oběma tak vzniká nekonečný řetězec interakcí. Mají obranný nebo provokativní charakter, jsou citové a mohou být oboustranně bolestné, zejména pokud jsou nepřiměřené.

Přílišná tolerance rodiny často vysvětluje určité opakující se problematické chování dospívajících. Tyto postoje pochopitelně mohou odhalit různé problémy v rodině. Nechuť vyhledat psychologickou pomoc je způsob obrany, kterým se rodiče chrání, když nedokážou slyšet, že si jejich dítě neví rady a že ho něco trápí. Takový postoj však může mít vliv i na dospívajícího a také ho může vést k tomu, že z obavy aby rodičům nepůsobil starosti, odmítá chápat smysl toho, co se děje. Někdy se stává, že se dospívající obrátí na některého z dospělých, které mají kolem sebe, a požádají ho, aby si s ním promluvil o samotě. Dospívající, jdou často přímo k věci a řeknou, co se přihodilo nebo co je tíží. Při takovémto rozhovoru dospělí vyslechnou informace o životě dospívajících a jejich vztazích s rodiči.

Dospělí, kteří nejsou pro takové situace školeni, mohou být bezradní po vyslechnutí problému, a s nímž se na ně dospívající obrátí, a často nevědí, co mají dělat. Hlavně se

obávají, aby neodpověděli nevhodně, protože se jim zdá, že se od nich očekává okamžitá rada podobná receptu, který by mohl dospívající ihned použít.

Komunikovat s dospívajícím, jehož zjevně něco trápí, neznamená, že budeme trpět s ním nebo mu okamžitě navrhneme, jak má svůj problém řešit, ani že se necháme ovládnout soucitem a budeme jeho symptomatické chování přehlížet. Pokud chce dospělý s takovým dospívajícím komunikovat, bylo by žádoucí, aby začal tím, že si s ním dá práci, to znamená, že zjistí, jak na něho slova dospívajícího působí a co od něho očekává.

Vývoj konfliktního vztahu mezi dospívajícím a jeho rodiči závisí na mnoha faktorech, jako je intenzita a trvání konfliktu, rodinný a společenský kontext. Čím víc je na obou stranách agresivity, tím víc se zhoršuje mínění jedněch o druhých, klesá vzájemná úcta a možnost vzájemného porozumění, a tím aktuálnější se stává nutnost vyhledat pomoc psychologa a řešit trvale nepříjemnou situaci.

Teorie S. G. Halla, který je také označován jako „otec adolescence“, chápe adolescenci jako **bouři a konflikt**. Podle jeho názoru je v této době nevyhnutelný a dramatický střet protikladných tendencí v člověku. Adolescenci vidí jako období druhého oidipovského konfliktu a je nutné, aby došlo k osvobození dospívajícího ze závislosti na rodičích.

Dřívější teorie popisují nutný konflikt dospívajícího s rodiči i dalšími autoritami.

1.3.3. Když se stanou rodiče netolerantními

Někteří rodiče mají negativní a nízké mínění o svém dospívajícím dítěti, neustále mu něco vytýkají. Tento pohled na dospívajícího se většinou utváří a odvíjí od častých hloupostí, jichž se dorůstající dopouštějí, nebo od nepřiměřeného chování, které od určitého okamžiku přestává být pro rodiče únosné. Rodiče se stávají v některých případech vůči chování svého dítěte, když dospěje netolerantní. (Sochůrek, J., 2009)

Ve skutečnosti jim ovšem víc než adolescent vadí samo období, kterým dítě právě prochází. Toto období může oživovat nepochybně jejich vlastního chování v dětství. Odnáší to však dospívající. Jenomže pohled, který na sobě mladý člověk cítí, ho determinuje. Má velké schopnosti přizpůsobit se rodičovským představám a očekávání. Je dokonce tak konformní, že se jim snaží vyhovět a nedovolí si vyvracet jakýkoli soud, který na jeho adresu rodič nebo učitel pronáší. Když ho tedy například rodiče považují za nesnesitelného, i když ho

taková představa zraňuje, může ji skutečně naplnit buď ze zoufalství, nebo aby je „převezl“, anebo konečně proto, aby nepřátelsky naladěné rodiče vyprovokoval. Dospívající se s tím, co oněm rodiče říkají, dokáže ztotožnit a „přizpůsobit se jako chameleon“. Pokud tedy rodiče vidí jeho budoucnost černě, když si myslí, že „se z toho nedostane“, mohou ho, aniž by to tušili, zatáhnout do procesu vedoucího neúspěchu.

Tak může znevažující pohled, který na něm spočine, dospívajícího srazit, nebo i zničit. Stejně tak ho naopak může zaktivovat a dodat mu důvěru uznalý pohled někoho, kdo mu vyjadřuje důvěru. Pokud se někteří rodiče dívají na dospívající děti s despektem, dospívající pak také s jedním s rodičů mohou jednat agresivně, nebo dokonce nenávistně. Postoje odmítnutí a neustálé kritičnosti na adresu rodičů jsou během dospívání častým jevem, protože dospívajícímu umožňují rodiče si zidealizovat. Prostřednictvím častých výtek se postupně učí vidět rodiče takové, jací skutečně jsou, a ne takové, jak si je představoval. Obvykle tyto postoje mladé lidi neovládnu, protože dobrý základ vztahů mezi dospívajícími a rodiči ve skutečnosti nenarušují. Ovšem někdy se jejich výtky soustředí výhradně na jednoho z rodičů a ještě jsou přiřizovány příbuznými nebo druhým rodičem.

Jestliže se jeden z rodičů chová před dítětem nebo dospívajícím špatně k druhému rodiči, je dítě nuceno nebo se cítí povinováno stát na straně rodiče, se kterým žije. Tato, situace dospívajícímu nepomáhá vytvořit si dostatečně pružnou představu o rodičích tak, aby pro něho nebyli ani zcela dokonalí, ani úplně nesnesitelní. Naopak podporuje mechanismus diferenciacce, protože nepřítomný rodič se stává „špatným rodičem“, na jehož adresu hromadně míří agresivní reakce dítěte. (Sochůrek, J., 2009)

1.4. Jak zjistit patologické chování u adolescenta

V tomto věku je obtížné s jistotou rozlišit normální chování od patologického. V období dospívání nelze považovat chování za jediný rozhodující ukazatel normálního nebo patologického projevu. Otázka, psychopatologie v dospívání zaměstnává především dospělé, pravidelně vyvstává i před dospívajícími. (Sochůrek, J., 2009)

Dospívající různými způsoby klade sobě i okolí otázku, zda se chová normálně. Když se takto ptá zároveň sám sebe i ostatních, nepodaří se mu vždycky utajit úzkost, která se za touto otázkou skrývá a mohla by jeho okolí znepokojit. Dospívající si může tuto otázku ověřovat u dospělých a podle toho, zda vyvolá obavu, případně zjistí, jestli překročil

společenské a psychologické meze. Které od sebe oddělují a odlišují jednotlivé způsoby chování.

V období adolescence se často objevuje pocit úzkosti, je to konkrétní dočasná reakce spojená s psychickými změnami nebo nějakou událostí vyvolávající úzkost. Její funkcí je upozornit dospívajícího, že má udělat všechno nezbytné pro to, aby změnil postoj, anebo se připravil na to, že bude čelit více nebo méně obtížné situaci. Dospívající nepřisuzuje vždycky svému jednání a chování psychologický význam.

Úzkost se také může stát patologickou záležitostí, když dospívajícího ovládne a docela ho přemůže. Jeho zcela překvapené já nakonec není schopné rozpoznat, že se jedná o obavy, a přizpůsobit se jim. Dospívající propadne panice. Svou úzkost si neuvědomuje a nedokáže ji jasně vyjádřit, proto reaguje nejrůznějším způsobem.

- somaticky, může tedy cítit bolesti nebo rozechvělost, a to ho rozrušuje. Může pociťovat strach ze smrti nebo nabude jistoty, že ho postihla nevléčitelná nemoc.

- impulzivně, takže se může dopustit zkratového agresivního jednání vůči sobě samému, vůči někomu jinému, nebo utéct.

- psychicky, může být stísněný, mít neustále pochybnosti nebo se uzavřít do sebe. Může mít strach vyjít z domova nebo se bát, že se zblázní apod.

Za jaké postoje a chování může dospívající schovávat úzkost:

- pociťuje napětí a není schopen se rychle uvolnit
- je pravidelně unavený nebo ho někde něco bolí
- vyslovuje obavy o svou budoucnost
- zaměštnává ho hlavně, jaký podá výkon
- je mu líto, že už něčím není nebo že něco nemá
- je až přehnaně optimistický, vychloubá se
- snadno ho něco popudí

Za jaké postoje a chování může dospívající schovávat jistou míru úzkosti:

- odporuje rodičům, profesorům, má s druhými spory
- obává se, že ho postihlo těžké onemocnění

- vyjadřuje obavy o části těla přímo souvisejícího s jeho pubertálním vývojem

Výzkumné výsledky poukazují na odlišné „vzorce“, komunikace s matkou a s otcem. Matky jsou častěji vnímány jako otevřenější, více naslouchající problémům, s větší snahou porozumět potřebám svých dcer i synů.

(Noller, Callan 1991)

1.4.1. Chování normální a patologické

Nepřiměřené způsoby chování dospívajících nemusí být nutně známkou psychopatologického procesu, který by vyžadoval speciální péči. Aby je bylo možné označit za patologické, musí být nejdříve posuzovány podle určitého počtu kritérií, která mohou při konečném vyhodnocení odlišit patologické způsoby chování od normálního.

(Sochůrek, J., 2009)

Kritéria umožňující odlišení normálního chování od patologického:

Kritérium	Normální chování	Patologické chování
Frekvence	Přehnané normální chování je pomíjivé. Objevuje se jen občas.	Patologické chování se projevuje často. Mohlo se objevit už dřív.
Trvání		Výskyt patologického chování lze pozorovat už po dobu dvou až šesti měsíců.
Intenzita	Nevolnost a emoce vyvolané přehnaným chováním jsou snesitelné.	Dospívající intenzivně duševně trpí, Zasahuje ho celkový neklid. Je pod vlivem utrpení, ale ještě o něm nedokáže mluvit
Vývoj chování	Přehnané chování se omezuje na jednu přesně určenou oblast. Potom vymizí.	Patologické chování se rozšiřuje na vztahy k dalším lidem. Objevují se nové patologické způsoby chování, pro okolí často nepochopitelné.
Projev	U dospívajícího nedochází ke změně intelektuální přizpůsobivosti ani sociálních, citových a jiných schopností.	Dospívající se obtížně přizpůsobuje běžným situacím. Dělá mu problémy zpracovat nové informace. Dochází k narušení vývoje jeho psychiky.
Příčiny		U dospívajícího s psychopatologickým

		chováním je zjištěn výskyt traumatizujících zážitků z doby před projevem tohoto chování nebo nepříjemných momentů v životě rodičů
Komunikace s druhými lidmi		Komunikace v rodině je blokována. Malá nebo vůbec žádná spontánní komunikace se členy skupiny.

Jak kritéria používat:

- 1) Pozorujte dospívajícího a všimněte si způsobu chování, které se jeví jako nepřiměřené
 - ověřte si u někoho dalšího (u vzdálenějších příbuzných, přátel, u někoho ze školního prostředí), jestli si tohoto chování také všiml.
 - berte v úvahu netolerantní posuzování tohoto chování ze strany osob nepatřících do rodiny.
- 2) Posuzujte každý způsob chování podle prvních pěti kritérií uvedených v tabulce:
 - opakuje se toto chování často?
 - projevuje se déle než dva měsíce?
 - zdá se, že dospívající psychicky výrazně trpí?
 - rozšířilo se toto chování do více oblastí?
 - nedokáže se dospívající přizpůsobit určitým situacím, s nimiž se setkává?
 - posuďte, jaké obtíže může toto chování dospívajícímu průběžně způsobovat.
- 3) Sledujte, do jaké míry jste sami vůči tomuto způsobu chování tolerantní
 - srovnajte svůj názor s názorem osob, na které jste se obrátili v první fázi (viz bod 1).
- 4) Pokud vůči tomuto způsobu chování převažuje z vaší strany netolerantnost, nebo pokud ho tolerujete, ale druzí nikoli,
 - informujte se na toto chování u zkušených osob nebo hledejte radu v literatuře věnované této problematice.
 - promluvte si o tom při první příležitosti, například s lékařem, pediatrem dospívajícího dítěte nebo se poradte v pedagogicko - psychologické poradně, abyste příslušné chování posoudili důkladněji.
- 5) Pokud se lze ještě s dospívajícím dorozumět a pokud vy sami ještě nejste příliš vyděšeni tím, co jste si uvědomili, můžete si ve vhodném okamžiku o tomto problému pohovořit s dospívajícím.

-abyste posoudili, do jaké míry trpí a uvědomuje si to.

- abyste ho naladili, vyburcovali a připravili na odborný zákrok, to znamená na poradu s odborníkem, na přijetí jeho diagnózy a na absolvování terapeutického programu.

K tomu, aby se rodiče a jejich dospívající dítě urychleně obrátili o pomoc, nestačí vždycky jen odhalit u dospívajícího psychopatologické způsoby chování, které brzdí jeho duševní vývoj. Vyhledání pomoci bývá vyústěním řetězové reakce a stává se možným v případě zmobilizování psychiky. Dospívající a jeho příbuzní se musí vzchopit a vzít na vědomí stávající duševní problém a z něho plynoucí utrpení a potíže. Dále je třeba si uvědomit, že dospívající se svých potíží sám nezabaví. Teprve poté se lze rozhodnout „požádat“ o pomoc na základě skutečného přání se léčit, to znamená odstranit psychopatologické způsoby pomoci příslušných terapií, které navíc neúčinkují okamžitě.

Dospívající, včetně jejich rodiny, jsou schopni rychle sebrat síly, zatímco jiní o duševní léčení nežádají, protože ještě nedozráli k tomu, aby si připustili, že se u adolescenta jedná o patologický stav. Okolí rodiny a ti, s nimiž je dospívající a jeho rodiče v častém kontaktu, by se měli snažit cestou trpělivého a opakovaně vedeného rozhovoru přivést dospívajícího i rodiče k rozhodnutí požádat o názor odborníka, k ochotě přijmout stanovenou diagnózu i s navrhovaným terapeutickým řešením a začít s léčbou. Mezi první návštěvou odborníka a účinným převzetím nemocného do odborné péče často může uběhnout několik měsíců.

1.4.2. Hledání pomoci u odborníka

Komunikace uvnitř rodiny umožňuje dospívajícímu adolescentovi vyjádřit problémy tak, aby ho ostatní slyšeli, v rodinách kde jsou rodiče zvyklí pečovat o děti, když jsou fyzicky nemocné, jsou členové rodiny všímaví k potížím (somatickým i psychickým), brzdícím rozvoj mladého člověka. Takové rodiny jsou schopné rozhodného kroku buď samy od sebe, nebo zareagují na popud někoho třetího. Adolescent, který má oporu ve svých rodičích, se pak může urychleně nechat vyšetřit u dětského lékaře a promluvit si o tom, co ho trpí. Dětský lékař pak doporučí dospívajícího k odborníkovi do specializované péče.

Mladí lidé přicházejí za psychologem do pedagogicko – psychologických poraden často na popud učitelů, kteří tímto způsobem uvědomí adolescenta a jeho rodinu o tom, že současné potíže dospívajícího mohou být vysloveny, vyslechnuty a léčeny na odpovídajícím

pracovišti. Stává se, že dospívající, který dostal doporučení k odborné konzultaci, s sebou přivede kamaráda. Ve specializovaných centrech, kde není nutné se objednat předem, jsou adolescenti přijati okamžitě. Mohou se tedy hned na místě porozhlédnout, udělat si představu o tom, jak středisko funguje, zeptat se lidí, které tam potkávají, mluvit o kamarádově patologii. Přicházejí, aby zjistili, o jakou instituci se jedná a jací jsou tam lidé. Dozvídají se, že mluvit o sobě není tak nebezpečné, jak si mysleli.

Dospívající si mohou zvolit soukromou konzultaci také sami, někdy proti vůli rodičů, a přizpůsobit ji vlastní potřebě. Takto stanoví autonomní psychický prostor, do něhož mohou rodiče vstoupit jen s jejich výslovným souhlasem. Po prvních rozhovorech v rámci jedné z těchto návštěv může dostat dospívající a jeho rodina návrh k absolvování specifické terapie. Může to být například individuální léčba psychoterapeutického typu nebo terapie zahrnující rodinu jako celek, tedy rodinná terapie.

Kvůli problémům s dospívajícím dítětem však také někdy navštěvují psychologa rodiče sami. Bývá to proto, aby si promluvili o jeho postojích a způsobech chování, které jim dělají starosti, případně aby zjistili, ke komu budou své dítě posílat, nebo proto, aby si uvědomili, co vlastně znamená mluvit. Takové rodiče stačí určitým způsobem vhodně podnítit, aby mohli sami napomoci rozvoji komunikace s dospívajícím, takže ten už nemusí k odborníkovi chodit. Když se rodiče zmiňují o svém vlastním dospívání, spojují vlastní zažité zkušenosti s tím, co momentálně prožívá jejich dítě. Uvědomí-li si pak určité věci, někdy to přispěje k uvolnění zablokovaných nebo silně konfliktních situací.

W. Mecus provedl se svými spolupracovníky výzkum, ve kterém hodnotil dospívající i dospělé obě generace. Ukázalo se zde, že celkově negativnější hodnocení všech prezentovali dospělí. Podle zmíněného autora se jedná o obranný mechanismus – dospělí očekávají od adolescentů horší hodnocení, a tak o nich smýšlejí a priori hůře.

1.4.3. Jak napomoci psychické mobilizaci

Rady ze strany učitelů nebo lékařů nemusí mít účinek. Dospívající, kteří duševně trpí, ani jejich rodiče nebyvají vždycky ochotni udělat rozhodný krok ve prospěch léčby, když se od lékaře nebo učitele dozvědí, že má jejich dítě psychické problémy. Pro dospívajícího (nebo jeho rodiče) bývá někdy těžké přijmout myšlenku, že se sám vlastními silami nedokáže zbavit příznaků, které ho obtěžují.

Někdy dá velkou práci přesvědčit dospívajícího nebo jeho rodiče, aby nerezignovali, našli v sobě sílu a odhodlání se k první návštěvě odborníka, psychologa nebo psychiatra. Osoby nacházející se v blízkém okolí dospívajícího a jeho rodičů tak mohou podpořit tento pokus o vyburcování tím, že vymyslí, pokud to bude nezbytné, komunikační strategie. Pokud má dospívající problémy a jeho příbuzní si dělají o něho starosti, o jeho vztahy s ostatními, těžkosti v přizpůsobení rodině a škole, je vhodné nejdříve se obrátit na ošetřujícího lékaře, učitele dospívajícího nebo případně na školního lékaře a požádat o radu.

2. Praktická část

2.1. Cíl práce

Praktická část navazuje, na poznatky a obsah, samotného výzkumu na 2. základní škole ve Štětí. Cílem práce bylo, zmapovat problematiku závislostního chování u adolescentů osmých a devátých tříd na zmiňované základní škole. K výzkumu bylo použito dotazníkové šetření. Dotazník obsahuje 20 otázek s odpovědi ANO /NE ČASTO/OBČAS.

Viz. Příloha č. 1.

Pro tuto konkrétní základní školu jsem vypracovala krizový plán.

Viz. Příloha č. 2.

Práce přinese ucelenější pohled na problematiku a dopad na vývoj zdraví a životní styl dětí a mládeže. Neboť, mám za to, že vliv rodiny na rozvoji osobnosti u adolescenta hraje velkou roli a eliminuje možné rizika.

2.2. Popis výzkumného cíle

Uveřejněné materiály ukazují, že také u nás je většina mládeže zdravá. Také ti, kteří s drogou jen experimentují, nemusí pokračovat v dráze závislé osoby. Dále je známo, že i řada závislých je schopna zbavit se závislosti ve vyšším věku.

Velký problém je v tom, že závislí jsou vynalézaví ve způsobech experimentování s drogami a v nalézání nových možností.

Většina látek se u nás získává nelegální cestou ve zdravotnickém sektoru, ať už z lékáren nebo z nemocnic (odcizením), dále se využívá léčiv, která hledané látky obsahují. Tato se získávají od osob, kterým byly předepsány lékařem. Tyto speciality pak mohou být v pokoutních laboratořích zpracovány. Je tak možno získat látky opiátové řady a budivé aminy. Experimentuje se s drogami rostlinného původu. Také u nás platí, že závislí nezletilí mají abnormální osobnostní profily. Buď jsou neurotičtí, popřípadě psychopatičtí, či s lehkým organickým mozkovým poškozením. Neurotici se snaží tlumit nepříjemné pocity a odstraňovat zábrany. Nezletilí považují při svém prožívání a nedostatku zájmu svět za fasádní a vylepšují si jej drogou. Tam, kde rodinná péče a spontánní vazba na rodinu s normální hierarchií hodnot a citovým působením není, jsou nahrazeny poruchami chování.

Nezletilí nás samozřejmě ne vždy přesně informují. Někdy něco řeknou, ale vystupují jako osoby, které již s návykem skončily nebo o to usilují. Teprve, když o nich hodně víme a vše je jasné, sdělí nám otevřeně mnoho detailů mimo jmen členů party a zdrojů drog. Často je pro nás důležité zjistit z různých objektivních zpráv, do kterých restauračních podniků, a na které diskotéky právě dochází. Doma je potřeba zkusit najít schované prášky, tekutiny, tablety, injekční stříkačky. Najít v dopisech, v emailech, a jiné korespondenci (Facebook aj.) různá jména nebo přezdívky. Pátrá se po vpichování na různých místech těla, po příčných, povrchních, řezných jizvách na vnitřní straně zápěstí, což nejsou důsledky sebevražedného jednání, ale umožňují poznat hloubku ovlivnění organismu psychotropním preparátem.

Zvláště jsou ohroženi nezletilí, kteří prodělali abnormní vývoj osobnosti v dětství nebo minimální mozkové poškození, jsou dětmi z rizikových rodin, žijí v oblasti, kde se pije alkohol a zneužívající alkohol nebo drogy.

M. Vágnerová tvrdí, že existuje více příčin vzniku závislosti. Obecně se dá říci, že neexistuje jen jeden jediný důvod, ale celý komplex příčin, které spolu navzájem souvisí.

První skupinu příčin představují genetické dispozice.

Důležité však je, aby alespoň rodina byla schopna poznat, že by mohlo jít u nezletilého o rozvíjející se závislost. Rodiny se zájmem o své děti by měli pokud možno brzo zachytit příznaky, protože do fascinující „drogové party“ může zapadnout dítě z doposud úspěšné a zdravé rodiny. V rodině se musí zbystřit pozornost, a v žádném případě by se neměli rodiče pokoušet sami provádět nějaká léčebná opatření. Na záležitost by měl být upozorněn rozumný učitel, vychovatel, dorostový lékař.

Léčba nezletilého by měla být zahájena pokud možno co nejdříve po zjištění a případné konzultaci s odborným lékařem či terapeutem. Rodiče by měli poskytnout co nejvíce informací, které získali od nezletilého a pro upřesnění informací říci, co zjistili oni. Rychlé jednání a případné zahájení léčby může někdy dítěti zachránit i život, nebo alespoň zmírnit zdravotní komplikace, které mohou nastat a mít neblahý následek na celý život.

Z mého pohledu na celou situaci hraje velkou roli, jaký má zájem o své dítě rodina jako taková. Bez ohledu, zda rodiče spolu žijí v jedné domácnosti či nikoliv. Měli by rozhodně se svými dětmi komunikovat, ptát se na jejich zájmy, s kým se stýkají, neboť děti potřebují vědět a mít pocit, že někam patří, a že jim někomu na nich záleží, i když nejsou někdy podle měřítka svých rodičů. Každé dítě je obrazem svých rodičů a ti by mu měli dát svojí lásku a pocit bezpečí.

J. Langmeier dodává, že dospívající se v této fázi chtějí odlišovat od svého okolí, od dospělých ale i od dětí. Takže nosí jiné, často velmi nápadné, extrémní oblečení, účes a poslouchají specifickou hudbu. Tohle může být zdrojem konfliktů s rodiči, popř. s jinými autoritami a vede to ke zvýšeným kontaktům s vrstevníky. Tato fáze odpovídá fázi vlastní puberty u *M. Vágnerové* a *J. Langmeiera*.

2.3 Předpoklady výzkumného cíle

Dotazníková metoda

Metodu výzkumu, jsem si pro svou bakalářskou práci vybrala **dotazník**.

Dotazník má podobný charakter jako rozhovor s tím rozdílem, že u dotazníku neprobíhá přímá interakce mezi tazatelem a dotazovanou osobou, dotazování probíhá písemnou formou. Abychom se u dotazníku vyhnuli nedorozumění, měly by být otázky jasně a jednoznačně formulovány.

2.3.1 Výhody a nevýhody dotazníku

Jako u každé výzkumné metody existují i u dotazníku výhody i nevýhody.

Výhodu dotazníku vidím především v tom, že dotazník mívá vyšší stupeň standardizace podnětové situace. Vyloučí se tedy vliv dotazovaného. Všichni dotazovaní vyplňují dotazník za stejných podmínek. U dotazníku bývá zajištěna i vyšší anonymita, což zvyšuje důvěru tazatelů, u kterých odpadají zábrany a stud. Proto respondenti zpravidla odpovědí na choulostivé a osobní otázky. Z tohoto důvodu se teoreticky počítá s vyšší validitou odpovědí. Písemná forma zajistí větší soustředění dotazovaných, kteří si odpověď mohou lépe promyslet a mají tedy více času na odpověď než u rozhovoru. Proto je pro řadu lidí příjemnější odpovídat písemně. Písemná forma dotazníku je daleko jednodušší z hlediska organizace a nákladů. Písemný styk umožňuje získat informace od velkého počtu dotazovaných v relativně krátkém čase, a to i na velkou vzdálenost.

Nevýhoda dotazníku oproti rozhovoru spočítá v tom, že odpovědi mohou být zkreslené, zvláště pokud dotazovaný nepochopí správně otázku. Proto nesmí být otázky dlouhé nebo složitě formulovány. Měli bychom se i vyhnout emocionálním otázkám a přílišnému rozsahu dotazníku, protože to by mohlo dotazovaného odradit od vyplnění dotazníku.

Použitý dotazník

Svůj dotazník jsem sestavila z různých otázek, na které mají respondenti odpovědět podle toho, co se k nim nejvíce hodí. V dotazníku převažují zavřené otázky, ale zařadila jsem tam i několik otázek otevřených. V dotazníku jsem se zaměřila na zjištění charakteristik adolescentů. Zjišťovala jsem vztah adolescentů ke škole, k sobě samému, k učitelům a rodičům, kamarádům, stupeň emoční a kognitivní vyspělost dotazovaných adolescentů. Dotazník je přiložen jako příloha č. 1.

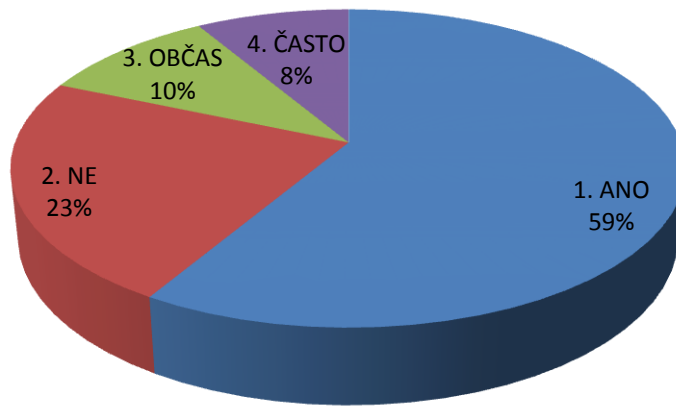
2.3.2 Porovnání výsledků dotazníku

Dotazník, který jsem sestavila, se shoduje v některých položkách. Výsledky, dotazníku nyní porovnám a zaměřím se na zjištění shod a rozdílů. Dotazování adolescenti mají vytvořený pozitivní **vztah k vlastní osobě**. Jedinci se ukázali být vyspělými, přijali sami sebe takovými, jací jsou. Tyto výsledky potvrzuje dotazník.

Adolescenti se rádi baví. **Zábava** je pro ně velmi důležitá, zaujímá vedoucí postavení v žebříčku hodnot sestaveného dle výsledků dotazníku. Zábava je i hlavním důvodem, proč adolescenti tráví tolik času se svými kamarády. Díky nim se odreagují, povídají si a věnují se společným aktivitám. K zábavě patří v dnešní době i **alkohol**. Dotazník ukázal, že adolescenti alkohol užívají, aby se bavili. Alkohol patří podle dotazníku na 1. žebříček důležitým věcem v životě adolescentů. Přesto bylo požití alkoholu u většího počtu dotazovaných, zejména v 8.ročnících. Adolescenti potřebují mít pocit, že se kolem nich stále něco děje. Další položkou kde se více odpovědí shoduje je u 9.ročnku, kde respondenti odpověděli, že mají zkušenost s **drogou a návykovými látkami**. Ve většině případů jim byla nabídnuta a oni odmítli. Nebo již drogu zkusili.

Grafické vyhodnocení dotazníku

Otázka č. 1

Otázka č. 1

Věnujete se obvykle více než 2 hodiny denně televizi nebo počítačovým hrám?

59 % adolescentů odpovědělo, že tráví, více než 2 hodiny denně u televize nebo se věnuje počítačovým hrám.

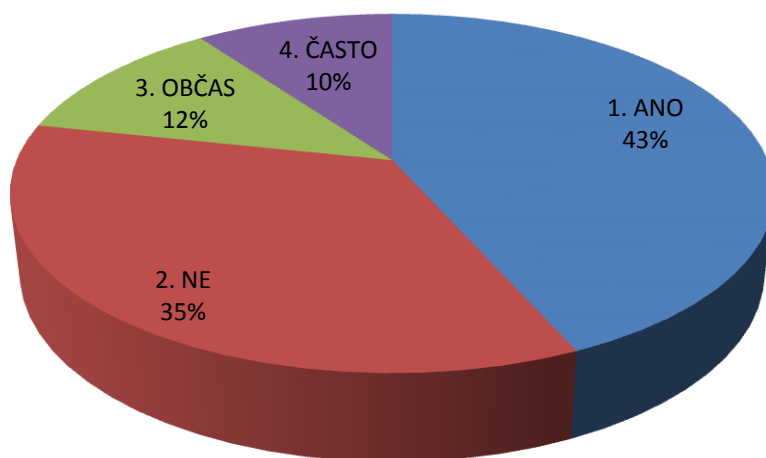
23% adolescentů odpovědělo, že se nevěnuje více než 2 hodiny u televize nebo počítačovým hrám.

Z této otázky je patrné, že adolescenti tráví u televize nebo u počítačových her, více než 2 hodiny denně tj. 77% adolescentů.

Pouze 23% adolescentů odpovědělo, že se nevěnují více než dvě hodiny televizi nebo počítačovým hrám.

K dnešní moderní době neodmyslitelně patří média, zvláště počítač.

Otázka č. 2

Otázka č. 2

Býváte často na internetu?

43% adolescentů odpovědělo ANO, že často bývá na internetu.

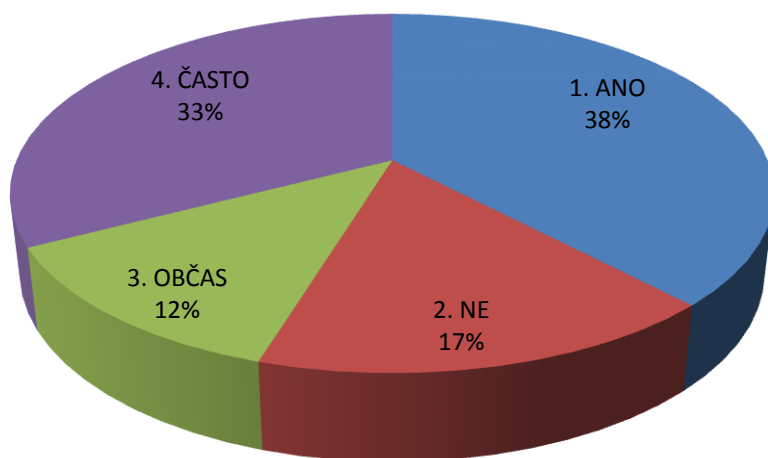
35% adolescentů odpovědělo NE, že nebývá na internetu.

65% dotazovaných adolescentů odpovědělo, že se ano, občas nebo často pohybují na internetu.

Pouhých 35% adolescentů odpovědělo, že se nepohybují na internetu.

Prostřednictvím internetu mohou adolescenti poslouchat hudbu, hrát hry, povídat si s různými lidmi, a to i na dlouhé vzdálenosti.

Otázka č. 3

Otázka č. 3

Trávíte volný čas se svými vrstevníky?

38% adolescentů odpovědělo, že tráví volný čas se svými vrstevníky.

33% adolescentů odpovědělo, že často tráví volný čas se svými vrstevníky.

17% adolescentů odpovědělo, že netráví čas se svými vrstevníky.

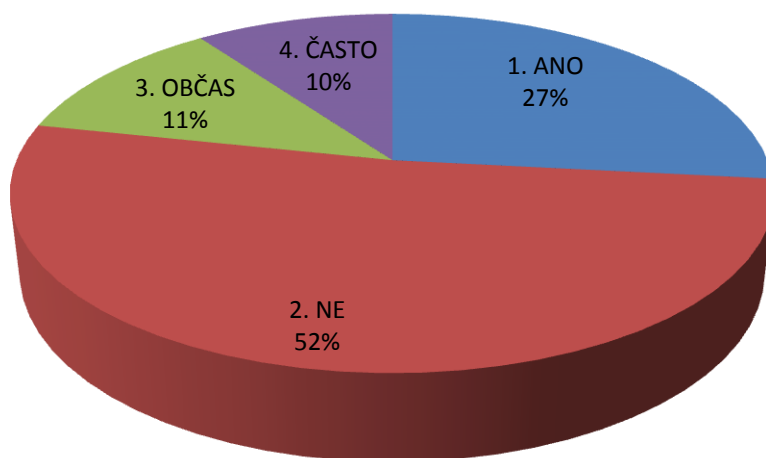
12% adolescentů odpovědělo, že občas tráví volný čas se svými vrstevníky.

Téměř 83% dotázaných jedinců se často stýká se svými kamarády. Všechny jedinci na tuto otázku odpověděly možnostmi ANO, ČASTO, OBČAS.

Dospívající se chtějí bavit, užívat si naplno svůj život. Zábava je tedy hlavním důvodem styku s kamarády.

Pouze 17% adolescentů odpovědělo, že netráví svůj volný čas s vrstevníky.

Otázka č. 4

Otázka č. 4

Trávíte volný čas raději sám/a?

52% adolescentů odpovědělo na otázku, že neradi tráví volný čas sami.

27% adolescentů odpovědělo, že raději tráví volný čas sami.

11% adolescentů odpovědělo, že občas tráví volný čas sami.

10% adolescentů odpovědělo, že často tráví volný čas sami.

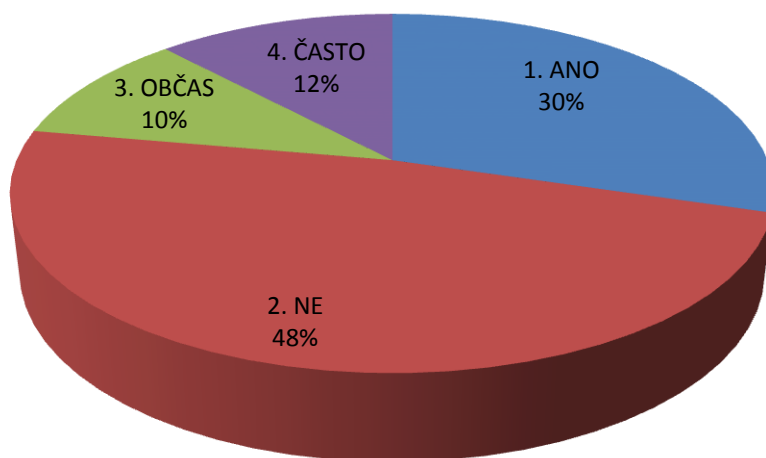
Většina studentů odpověděla na otázku s 52%, že neradi tráví volný čas sami.

48% adolescentů tráví volný čas občas nebo často raději samo.

Kamarádi jsou v období adolescence velmi důležití.

Jedinec se díky kamarádům přesvědčí o svých kvalitách, dále kamarád poskytuje jistotu, kterou adolescent ztrácí separací od rodiny.

Otázka č. 5

Otázka č. 5

Sportujete nebo máte koníčky?

48% adolescentů se nevěnuje žádnému koníčku ani nesportuje.

30% adolescentů odpovědělo, že sportuje nebo má koníčka.

12% adolescentů odpovědělo, že často sportuje nebo má koníčka.

10% adolescentů odpovědělo, že občas sportuje nebo má koníčka.

O 6% větší zastoupení obsadila varianta NE.

Druhá varianta 42% s kladnými odpovědi ANO,OBČAS,ČASTO.

U této otázky je patrné že adolescenti nemají žádné koníčky ani nesportují.

Adolescenti jako svou oblíbenou aktivitu, uvedly sport.

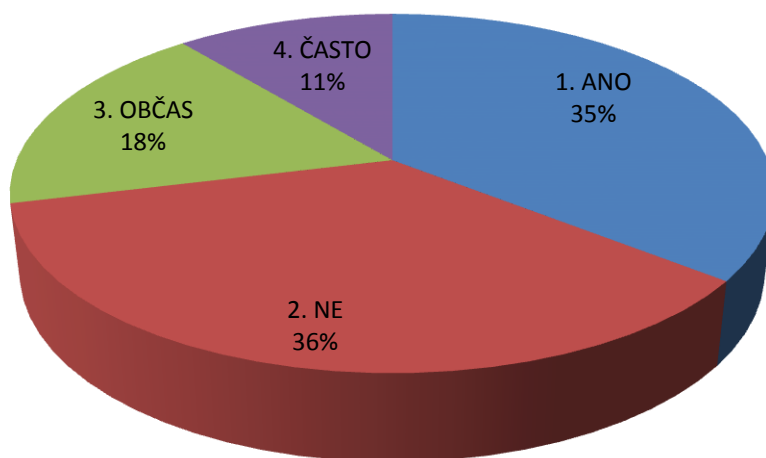
Převážně chlapci v dotazníku vyplňovali, že aktivně provozují sportovní aktivity nebo navštěvují zájmové kroužky se sportovním zaměřením.

Přátelství chlapců je více zaměřené na společné aktivity, ke kterým sport určitě patří.

Existuje velké množství nejrůznějších druhů sportů, každý si může vybrat to, co je pro něj to nejvhodnější.

Díky sportu se rozvíjí různé složky osobnosti.

Otázka č. 6

Otázka č. 6

Povídáte si se svými rodiči?

36% adolescentů odpovědělo, že si se svými rodiči nepovídá.

35% adolescentů odpovědělo, že si povídá se svými rodiči.

18% adolescentů odpovědělo, že si povídá občas se svými rodiči.

11% adolescentů odpovědělo, že si povídá často se svými rodiči

Na variantu NE odpovědělo 36%.

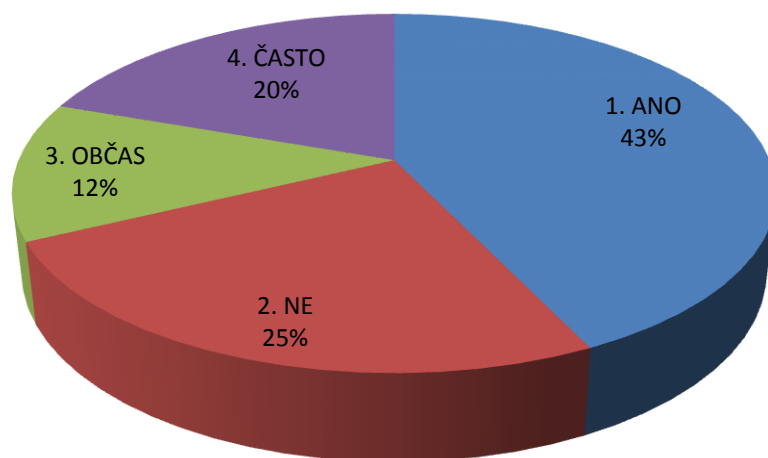
Zde je zřejmé, že více kladných odpovědí ANO, OBČAS, ČASTO v celkovem počtu 64%, si adolescenti rádi povídají se svými rodiči.

Potěšil a zároveň mě překvapil fakt, že převážná většina dotazovaných adolescentů si rádo povídá se svými rodiči.

Tato otázka je opět důkazem, že vztahy mezi adolescenty a jejich rodiči nejsou tak katastrofální, jak se někteří domnívají.

Převážná většina dospívajících upřednostňuje své rodiče a sourozence před kamarády.

Otázka č. 7

Otázka č. 7

Máte strach ze svých rodičů?

43% adolescentů odpovědělo, že mají strach ze svých rodičů.

25% adolescentů odpovědělo, že nemá strach ze svých rodičů.

20% adolescentů odpovědělo, že má často strach ze svých rodičů.

12% adolescentů odpovědělo, že má občas strach ze svých rodičů.

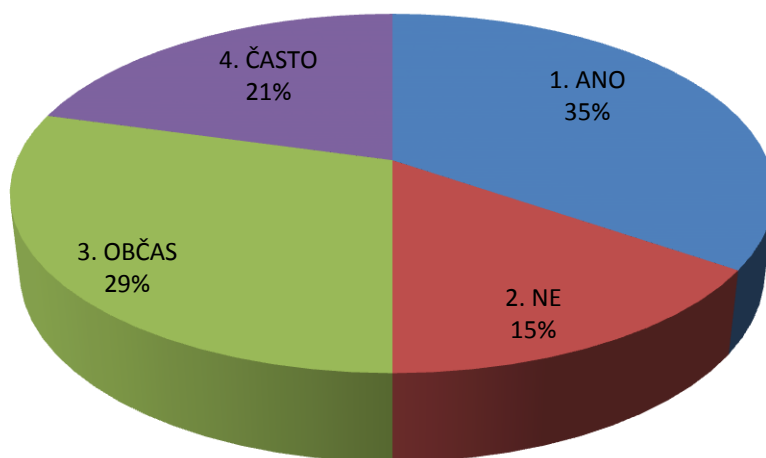
U této otázky je převažuje odpověď 75% , že mají adolescenti strach ze svých rodičů.

25% adolescentů nemá strach ze svých rodičů.

Tato otázka potvrzuje rčení, že stoupá strach adolescentů ze svých rodičů. V adolescenci se chování jedinců bouří.

Adolescent není převážně schopný ovládat se podle situace a podle rozumu.

Otázka č. 8

Otázka č. 8

Jsou rodiče přísní?

35% adolescentů odpovědělo na otázku, že rodiče jsou přísní.

29% adolescentů odpovědělo, že občas jsou přísní.

21% adolescentů odpovědělo, že jsou často rodiče přísní.

15% adolescentů odpovědělo, že nejsou rodiče přísní.

Nejvíce odpovědí s možnostmi ANO, OBČAS, ČASTO z 75%.

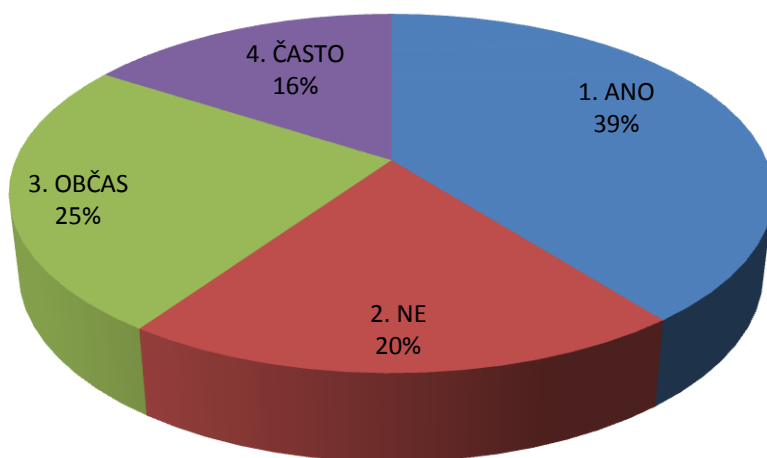
Pouze 15% rodičů není přísných.

Dalším problémem je kázeň.

Jedinci si v tomto životním období zkouší různé sociální role a s tím související způsob chování a úpravy zevnějšku.

Některým dospělým může připadat, že adolescenti jsou drzí a neposlušní.

Otázka č. 9

Otázka č. 9

Často rodiče křičí?

39% adolescentů odpovědělo, že ano rodiče křičí.

25% adolescentů odpovědělo, že občas rodiče křičí.

20% adolescentů odpovědělo, že rodiče nekřičí.

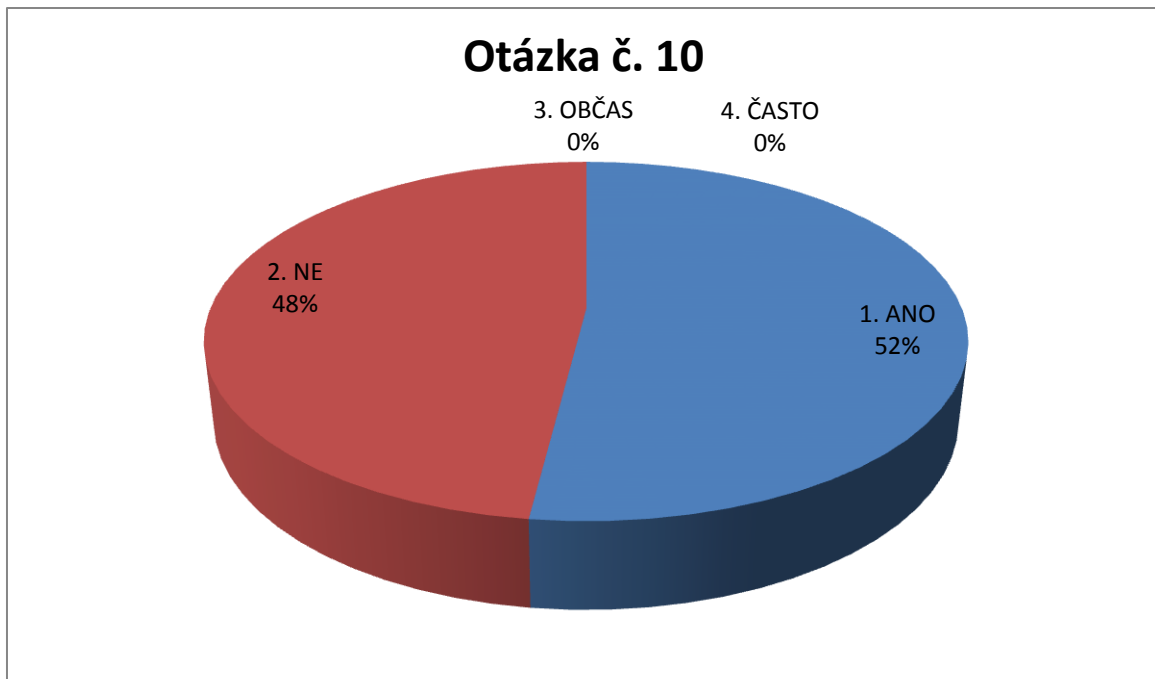
16% adolescentů odpovědělo, že často rodiče křičí.

U této otázky je patrné, že z 80% rodiče na své děti křičí.

Pouhých 20% rodičů na své děti nekřičí.

Rozdílnost v názorech může vznikat i kvůli generačním rozdílům.

Tím může mít adolescent pocit, že mu rodiče nerozumí a že na něj křičí.

Otázka č. 10

Jste z úplné rodiny?

52% adolescentů odpovědělo, že je z úplné rodiny.

48% adolescentů odpovědělo, že není z úplné rodiny.

U této otázky odpověděly pouhými 4 % navíc kladně, že adolescenti jsou z úplných rodin.

48% adolescentů není z úplné rodiny.

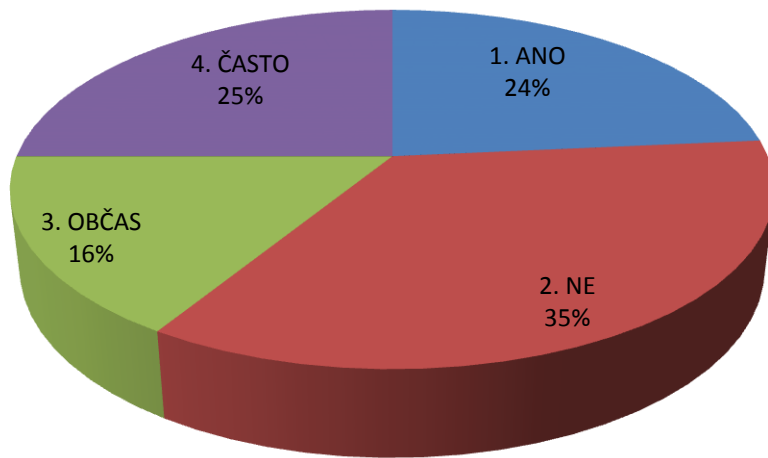
Zde jsou odpovědi na otázky téměř vyrovnané. 52%- 48%

V období adolescence dochází k postupnému vyrovnávání vztahů mezi adolescenty a jejich rozvedenými rodiči.

Vztahy nabývají nových kvalit.

Toto vše vede k pozvolnému vyrovnávání vztahů, proto se konflikty mezi adolescenty a rodiči u obou pohlaví vyskytují jen někdy, popř. téměř nikdy.

Otázka č. 11

Otázka č. 11

Máte často konflikty s rodiči?

35% adolescentů odpovědělo, že nemá konflikty s rodiči.

25% adolescentů odpovědělo, že má často konflikty s rodiči.

24%% adolescentů odpovědělo, že má konflikty s rodiči.

16% adolescentů odpovědělo, že má občas konflikty s rodiči.

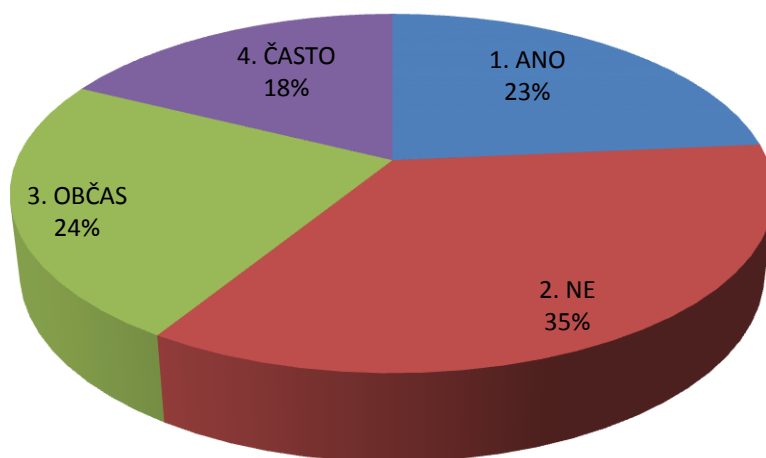
Konflikty s rodiči řeší, 65% dotazovaných adolescentů.

Pouze 35% adolescentů konflikty se svými rodiči řešit nemusí.

Příčinou konfliktů mohou být generační rozdíly a s nimi spjaté rozdílné pohledy na studium, volbu oblečení, popř. účesu, způsob trávení volného času a především názory.

Rodiče mívají úplně jiné představy o tom, co by jejich děti měly a jakým způsobem dělat.

Otázka č. 12

Otázka č. 12

Prosazujete své názory za každou cenu, třeba i nevhodně?

35% adolescentů odpovědělo, že neprosazuje své názory za každou cenu.

24% adolescentů odpovědělo, že občas prosazuje své názory za každou cenu.

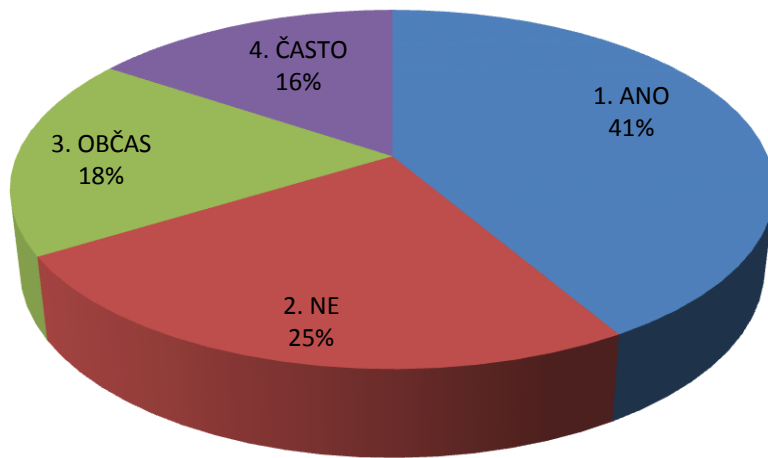
23% adolescentů odpovědělo, že prosazuje své názory za každou cenu.

18% adolescentů odpovědělo, že často prosazuje své názory za každou cenu.

U této otázky je patrné, že adolescenti z 65% si prosazují své názory za každou cenu, třeba i nevhodným chováním.

Pouhých 35% adolescentů si své názory neprosazuje.

Otázka č. 13

Otázka č. 13

Svěřujete se jiné dospělé osobě, a rodiče to nejsou?

41% adolescentů odpovědělo, že se svěřuje jiné dospělé osobě než rodičům.

25% adolescentů odpovědělo, že se nesvěřuje žádné jiné dospělé osobě než rodičům.

18% adolescentů odpovědělo, že se svěřuje občas jiné dospělé osobě než rodičům.

16% adolescentů odpovědělo, že se svěřuje často jiné dospělé osobě než rodičům.

75% adolescentů se svěřuje jiné dospělé osobě než je rodič.

Pouze 25% adolescentů se nesvěřuje jiné dospělé osobě než je rodič.

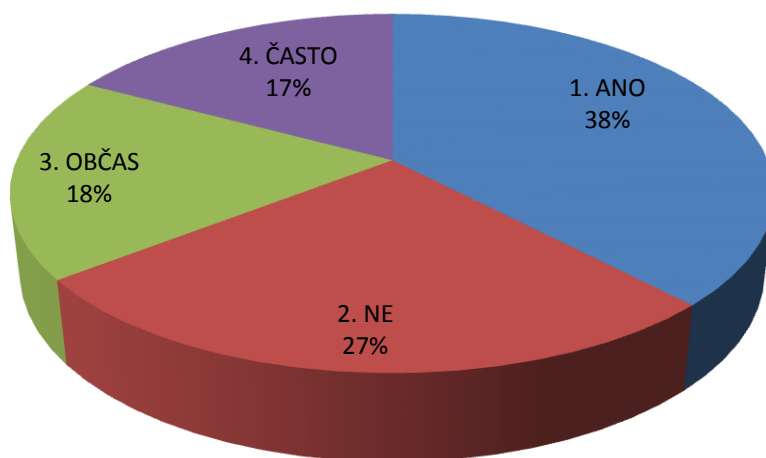
Převážnou část období adolescence tráví dospívající na středních školách, proto se občas vyskytnou problémy týkající se školy.

Rodičům obvykle záleží na prospěchu svých dětí více než samotným adolescentům, proto stále dohlíží na to, zda a jak se adolescent učí.

Když se tedy vyskytne nějaký problém, řeší se většinou s rodiči.

S problémy se školou mohou pomoci i kamarádi, zvláště tehdy, pokud danému problému rozumí. Takhle může např. student chodit ke kamarádovi na doučování a spolu tento problém vyřeší.

Otázka č. 14

Otázka č. 14

Snažíte se být středem pozornosti za každou cenu?

38% adolescentů odpovědělo, že se snaží být středem pozornosti za každou cenu.

27% adolescentů odpovědělo, že se nesnaží být středem pozornosti za každou cenu.

18% adolescentů odpovědělo, že se snaží být občas středem pozornosti za každou cenu.

17% adolescentů odpovědělo, že se snaží být často středem pozornosti za každou cenu.

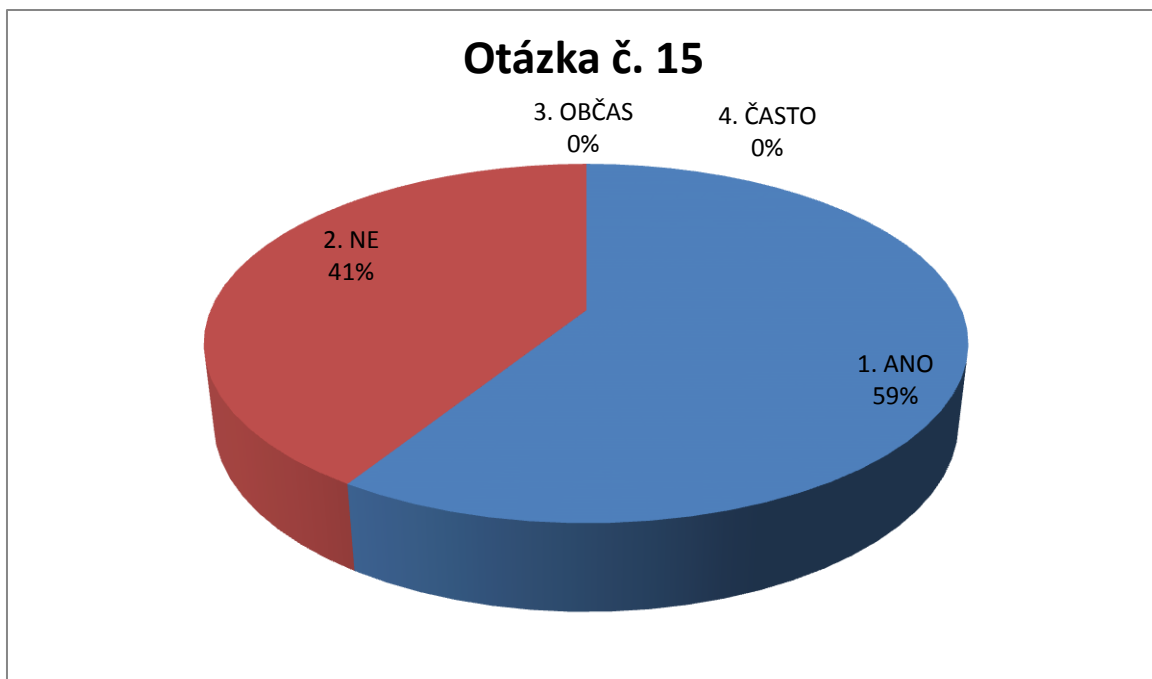
U této otázky se středem pozornosti za každou cenu se snaží být 73% adolescentů.

Tuto potřebu nemá 27% adolescentů.

Zranitelní bývají především ti, kdo touží po pozornosti nebo uznání.

Tyto adolescenti budou někdy raději riskovat život, než by přišly o pozornost a uznání.

Chování některých adolescentů je tak riskantní, že hledat jeho příčiny je nesnadné.

Otázka č. 15

Vzal/a, jste někdy věc která nebyla Vaše?

59% adolescentů odpovědělo, že ano vzal/a věc, která nebyla jeho.

41% adolescentů odpovědělo, že nechal /a věc, která nebyla jeho.

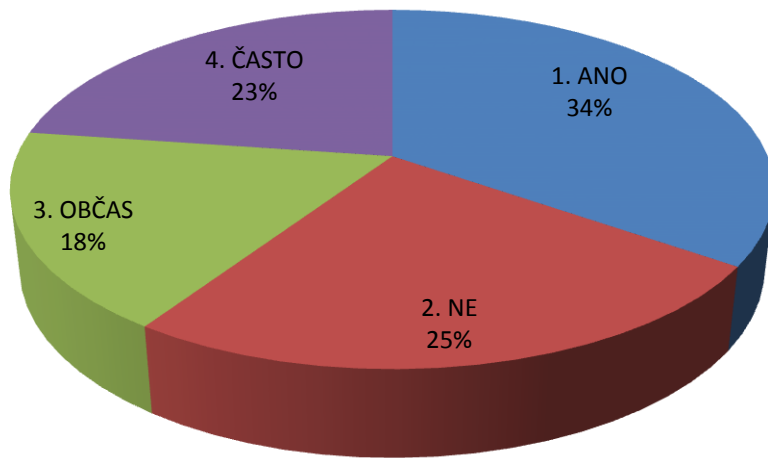
Z této otázky je jasné, převážná část dotazovaných adolescentů 59% někdy vzala cizí věc.

Pouze 41% dotazovaných odpovědělo, že žádnou cizí věc nechal.

U této otázky jsou odpovědi téměř vyrovnané.

Někteří dospívající rebelují a ignorují zažitá normy, protože s nimi nesouhlasí, nebo se jen snaží zapadnout mezi své vrstevníky a tím, že odcizí cizí věc si myslí, že lépe zapadne nebo bude vyčnívat nad ostatní adolescenty.

Otázka č. 16

Otázka č. 16

Byl/a jste někdy za školou?

34% adolescentů odpovědělo, že bylo za školou.

25% adolescentů odpovědělo, že nebylo nikdy za školou.

23% adolescentů odpovědělo, že bylo často za školou.

18% adolescentů odpovědělo, že bylo občas za školou.

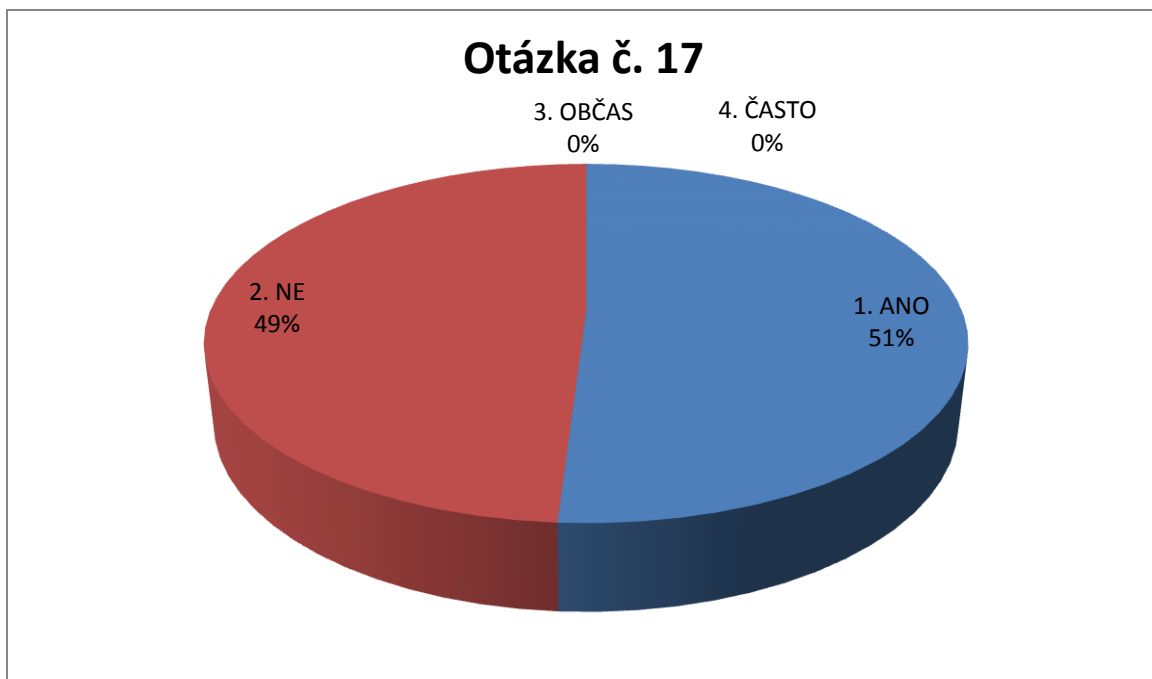
75% dotazovaných adolescentů už má zkušenost, že bylo za školou.

Pouhých 25% adolescentů, nikdy za školou nebylo.

Vzdělání a školní přípravu adolescenti nepovažují za příliš důležitou.

Ve svém volném času se chtějí věnovat jiným činnostem, proto jim příprava do školy zpravidla nezabírá více než 2 hodiny denně.

Někdy jen ze zvědavosti a zvýšení adrenalinu se může stát, že byl za školou.

Otázka č. 17

Zkoušel/a jste někdy kouřit?

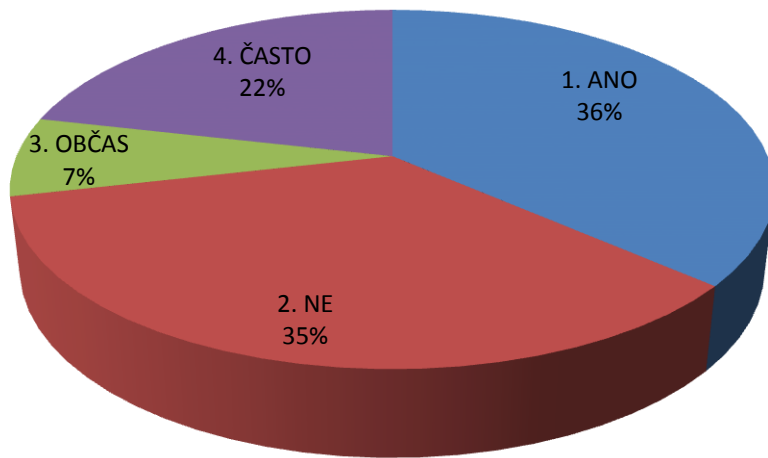
51% adolescentů odpovědělo, že zkoušelo kouřit.

49% adolescentů odpovědělo, že nezkoušelo kouřit.

O 2% kladných odpovědí u adolescentů převažuje odpověď ANO, že už mají zkušenost s kouřením.

Je zde patrné, že je tato otázka téměř vyrovnaná odpověďmi. 51% - 49%

Otázka č. 18

Otázka č. 18

Ochutnal/a jste někdy pivo/víno?

36% adolescentů odpovědělo, že ochutnalo pivo/ víno.

35% adolescentů odpovědělo, že neochutnalo pivo/ víno.

22% adolescentů odpovědělo, že často ochutná pivo/ víno.

7% adolescentů odpovědělo, že občas ochutná pivo/ víno.

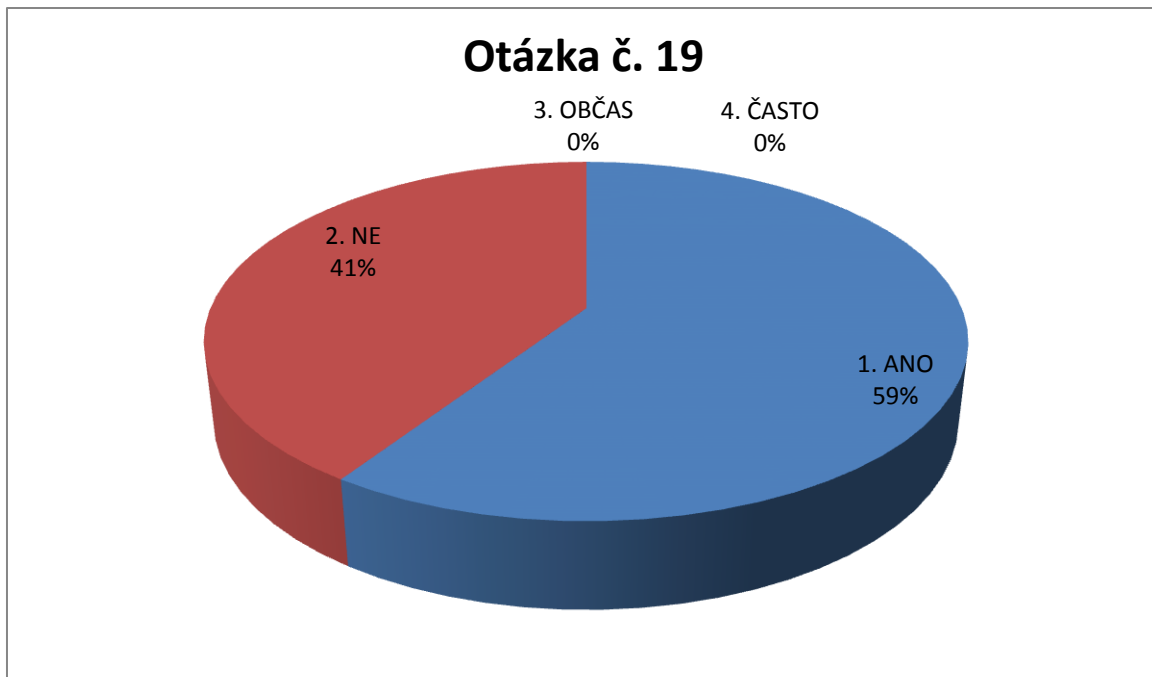
U této otázky kladně odpovědělo 65% adolescentů, že má zkušenost s ochutnáním piva nebo vína.

Pouhých 35% adolescentů zkušenost s ochutnáním piva nebo vína nemá.

Nemají ještě zkušenosti, aby si uvědomili možné následky zneužití těchto svých nově nabytých zkušeností.

Jen velice pomalu si uvědomují souvislost mezi příčinou a následkem.

Riskování může být konstruktivní součástí adolescentova života.

Otázka č. 19

Byl/a jste někdy opilý/á?

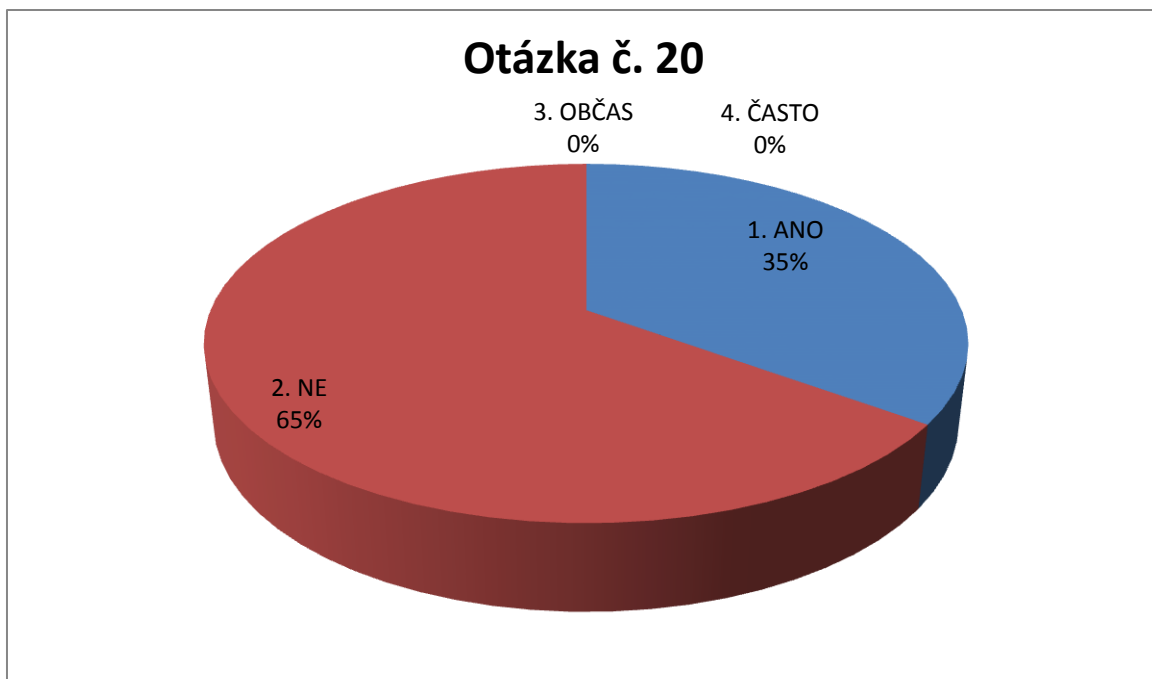
59% adolescentů odpovědělo, že bylo opilých.

41% adolescentů odpovědělo, že nikdy nebylo opilých.

Tato otázka je téměř vyrovnaná odpovědmi ANO/ NE. 59%- 41%

Zde je zřejmé, že více než polovina dotazovaných adolescentů byla někdy opilá.

Adolescenti, kteří si sami sebe opravdu váží, mají mnohem větší předpoklady k tomu, aby ochránili nejen sebe, ale i ty, za něž budou jednou nést odpovědnost.

Otázka č. 20

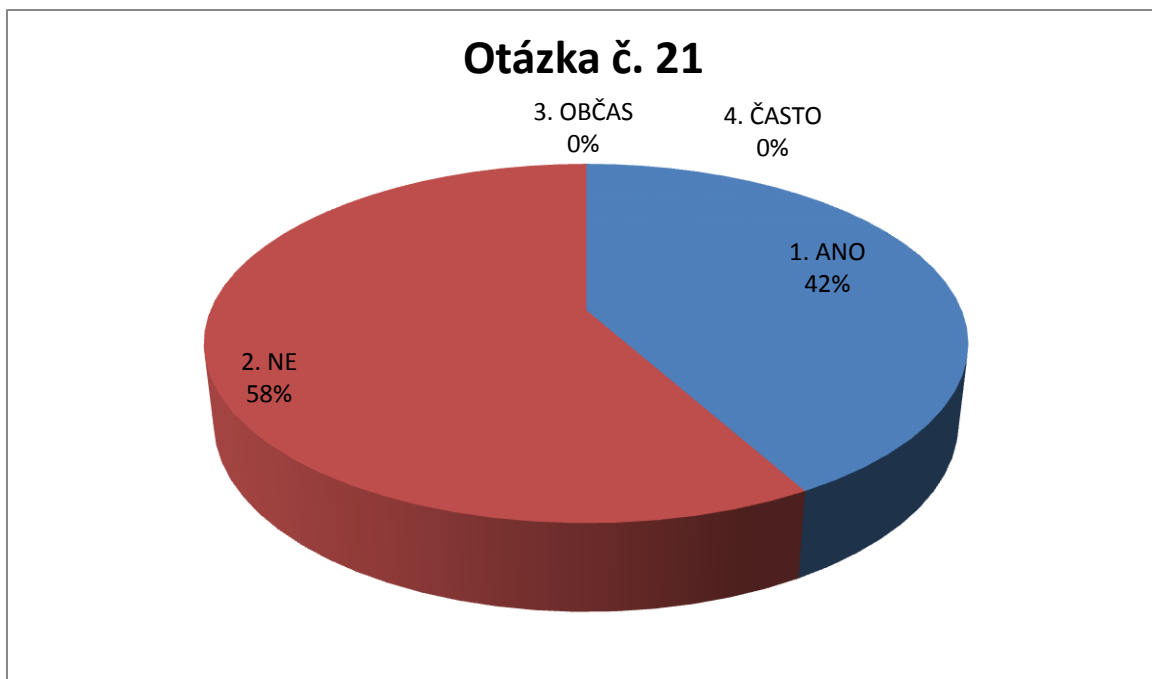
Vzal/a jste si někdy nabídnutou marihuanu?

65% adolescentů odpovědělo, že si nikdy nevezalo nabídnutou marihuanu.

35% adolescentů odpovědělo, že si vzalo nabídnutou marihuanu.

Tato otázka z 65% obsahuje odpovědi adolescentů, že NIKDY nevezaly nabídnutou marihuanu.

Zbývající 35% dotazovaných odpovědělo, že už si nabídnutou marihuanu vzalo.

Otázka č. 21

Byla Vám někdy nabídnuta droga?

58% adolescentů odpovědělo, že jim nebyla nabídnuta droga.

42% adolescentů odpovědělo, že jim byla nabídnuta droga.

U této otázky je 58% kladných odpovědí, že adolescentům nebyla nabídnuta droga.
42% adolescentům byla již nabídnuta droga.

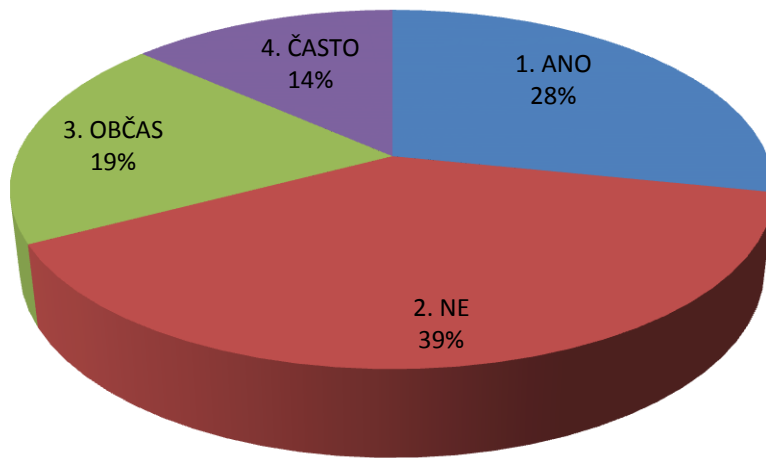
V požívání a zneužívání látek vidí řešení svých problémů.

Tento únik ale nenabízí jen drogy.

Stejně destruktivní mohou být i jiná nevhodná řešení.

Adolescenti se v tomto období nejistot mohou uchýlovat i k dalším formám riskantního chování.

Otázka č. 22

Otázka č. 22

Setkal/a jste se někdy se šikanou?

39% adolescentů odpovědělo, že se nesetkalo se šikanou.

28% adolescentů odpovědělo, že se setkalo se šikanou.

19% adolescentů odpovědělo, že se setkává občas se šikanou.

14% adolescentů odpovědělo, že se setkává často se šikanou.

61% dotazovaných adolescentů má zkušenost se šikanou.

Nedílnou součástí identity bývá i vztah k jiné osobě, popř. skupině.

Člověk bývá definován podle toho, kam patří.

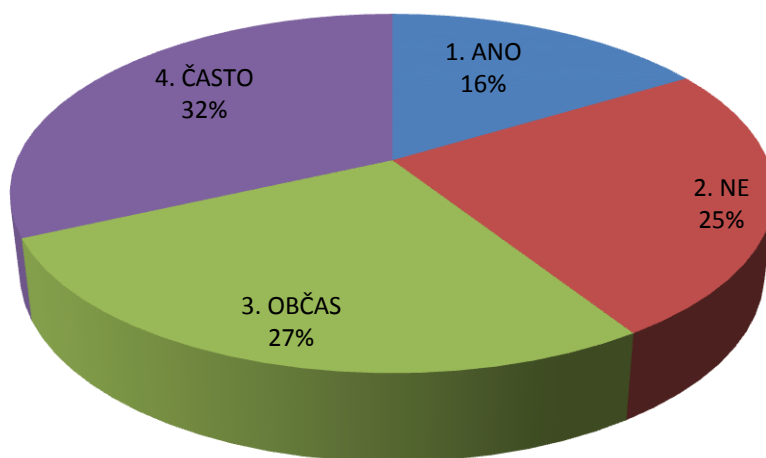
Skupinový podíl na tvorbě identity je pro dospívajícího snadněji získatelný.

Adolescent cítí podporu skupiny, proto si připadá silnější.

Nemusí se obávat zodpovědnosti za své chování a činy, protože jako člen skupiny je své individuální zodpovědnosti zproštěn.

Pouhých 39% adolescentů se nesetkalo se šikanou.

Otázka č. 23

Otázka č. 23

Týkala se někdy šikana i Vás osobně?

32% adolescentů odpovědělo, že se často týká šikana jich osobně.

27% adolescentů odpovědělo, že se občas týká šikana i jich osobně.

25% adolescentů odpovědělo, že se jich šikana netýká osobně.

16% adolescentů odpovědělo, že se jich šikana týká osobně.

Osobně se týká šikana 75% adolescentů.

25% dotazovaných adolescentů nikdy osobně nezažila šikanu.

Výsledek této otázky je, že se se šikanou z 75% adolescentů potýká z vlastní zkušeností.

Tito jedinci kteří se podílejí na šikaně napodobují vzory, které znají ze svého okolí a připadají jim přijatelné.

Tento způsob tvorby identity volí méně kreativní jedinci a je typický i pro jedince, kteří byli už od dětství konformní a přijímali společenské standardy a normy, které se jim nabízely.

Závěr

Bakalářská práce nabízí doporučení pro práci s dospívajícími, které mohou napomoci vzájemnému porozumění. Tato práce je založena na úctě k mladistvému jako člověku hodnému zájmu, nabízí, jak budovat s dospívajícími nové vztahy. Smyslem je nabídnout dospělým návod, jak aby bylo možné vést dospívající k zodpovědnosti a zároveň při nich během jejich dospívání stát, ochraňovat je a usměrňovat. Výchovný vztah se buduje a vyvíjí v každém okamžiku dospívání prostřednictvím dialogu vedeného dospělým. Opírá se o slovní výměnu, společné příjemné strávené chvíle, konfliktní a přitom neagresivní výměny názorů, shovívavost, toleranci a pozornost, vyjednávání, schopnost formulovat a přijmout požadavky, stanovit nezbytné meze umožňující vzájemné soužití, o uplatňování mladými lidmi přijímané a uznávané autority.

Přístup má daleko k svůdně se tvářícím výchovným působením, která dospívající nechávají „dělat všechno“, stejně jako k přístupům potlačujícím nebo nepřátelským, které dospívající neposkytují žádnou svéprávnost. Staví se tedy proti laxnosti a lhostejnosti, jimiž se dospělí snaží uchránit obtížných situací a konfliktů s dospívajícími, jež však v mladých lidech vyvolávají zmatek a pocit opuštěnosti, nebo je vedou k agresivnímu jednání ve snaze upoutat na sebe pozornost dospělých. Tento přístup se tedy staví proti rigidní, agresivní a autoritářské výchově, která se uplatňuje silou a nikdy nepřipouští diskuzi, takže je dospívajícími vnímána jako násilná a zpětně plodí násilí.

Příloha č.1

Dotazník:

Odpovězte na následující otázky ANO/NE

Otázka	ANO	NE	ČASTO	OBČAS
1. Věnujete se obvykle více než 2 hodiny denně televizi nebo počítačovým hrám?				
2. Býváte často na internetu?				
3. Trávíte volný čas se svými vrstevníky?				
4. Trávíte volný čas raději sám/a?				
5. Sportujete nebo máte koníčky?				
6. Povídáte si se svými rodiči?				
7. Máte strach ze svých rodičů?				
8. Jsou přísní?				
9. Často rodiče křičí?				
10. Jste z úplné rodiny?				
11. Máte často konflikty s rodiči?				
12. Prosazujete své názory za každou cenu, třeba i nevhodně?				
13. Svěřujete se jiné dospělé osobě, a rodiče to nejsou?				
14. Snažíte se být středem pozornosti za každou cenu?				
15. Vzal/a, jste někdy věc která nebyla Vaše?				
16. Byl/a jste někdy za školou?				
17. Zkoušel/a jste někdy kouřit?				
18. Ochutnal/a				

jste někdy pivo/víno?				
19. Byl/a jste někdy opilý/á?				
20. Vzal/a jste si někdy nabídnutou marihuanu?				
21. Byla Vám někdy nabídnuta droga?				
22. Setkal/a jste se někdy se šikanou?				
23. Týkala se někdy šikana i Vás osobně?				

Tento dotazník bude použit pouze k bakalářské práci, v akademickém roce 2019/2020.

Příloha č. 2

KRIZOVÝ PLÁN

Krizový plán vymezuje výchovné problémy, které se na naší škole vyskytují, poskytuje informace o chování v těchto situacích. Kromě návodu seznamuje s problematikou šikany, kyberšikany a záškoláctví.

Krizový plán školy je sestavován za pomoci členů školního poradenského pracoviště, které úzce spolupracuje s odborníky a odbornými centry. Je možné je navštívit při řešení problémů v konzultačních hodinách, které jsou vyvěšeny na webových stránkách školy. Správné zhodnocení situace, jste - li postaveni před některou z těchto voleb:

- Je situaci nutné řešit hned?
- Je nutné řešit ji vůbec?
- Nešlo by ji odložit?
- Máme o ní mluvit?
- Je třeba ji někomu hlásit?
- Nemůže ji vyřešit někdo jiný?
- Mají o ní vědět rodiče?

Každý zaměstnanec musí vzniklou problémovou situaci zhodnotit a řešit takto:

- musíte ochránit oběť
- musíte ochránit pověst školy
- musíte ochránit své kolegy

POSTUP V JEDNOTLIVÝCH KRIZOVÝCH SITUACÍCH

1. Žák je v ohrožení života:

- zaměstnanec školy, který je přítomen této situaci nebo je informován jinou osobou, neprodleně poskytne první pomoc
- informuje vedení školy, volá záchrannou službu 155
- vedení školy bude informovat zákonné zástupce žáka

2. Zaměstnanec školy má podezření na zneužití návykové látky u žáka:

- zaměstnanec informuje metodika prevence a třídního učitele
- třídní učitel informuje zákonného zástupce žáka
- vedení školy se zákonnými zástupci dohodne další postup
- pro žáka si neprodleně přijdou do školy zákonní zástupci, pokud nemohou, vedení školy zajistí žákovi zdravotní ošetření

3. Zaměstnanec školy u žáka nalezne legální drogy:

- při přistižení žáka je nutné mu v další konzumaci zabránit
- ihned zajistí vyjádření žáka a vyrozumí vedení školy
- zaměstnanec informuje metodika prevence, ten věc řeší s ředitelkou školy
- žák sám uloží na vyzvání alkohol nebo cigarety v ředitelně školy za přítomnosti 2 svědků
- v případě, že je žák ohrožen na zdraví a životě, okamžitě voláme záchrannou službu
- pokud žák není schopen pokračovat ve výuce, vyrozumí škola zákonného zástupce a vyzve jej, aby si žáka vyzvedl
- třídní učitel informuje zákonného zástupce žáka i v případě, že je žák schopen vyučování a vyzve jej k převzetí nalezené látky
- vedení školy provede šetření a o daném šetření informuje zákonné zástupce žáka, může informovat o možnostech odborné pomoci

4. Zaměstnanec školy u žáka zjistí vlastnictví ilegální drogy:

- zaměstnanec informuje vedení školy a metodika prevence
- žák sám uloží na vyzvání podezřelou látku za přítomnosti 2 svědků do obálky se záznamem o situaci, tato obálka se zalepí a uschová se do trezoru u ředitelky školy - třídní učitel informuje zákonného zástupce žáka
- vedení školy či metodik prevence událost oznámí Policii ČR a oddělení sociálně právní ochrany příslušného městského úřadu
- vedení školy provede šetření a zápis o události

5. Zaměstnanec školy přistihne žáka při distribuci ilegální drogy:

- nikdy mu zaměstnanec neodebere látku, ale zajistí jeho izolaci od ostatních žáků, zavede jej do ředitelny, kde je pod dohledem (nesmí se provádět osobní prohlídka ani prohlídka věcí - kompetence policie)
- vedení školy zavolá Policii ČR
- vedení školy či metodik prevence provede záznam o případu, vyrozumí orgán sociálně právní ochrany dětí
- třídní učitel informuje zákonného zástupce žáka

6. Zaměstnanec školy v areálu školy nalezne drogy nebo vybavení k jejich užívání:

- zaměstnanec zajistí bezpečné uložení drogy nebo vybavení v ředitelně školy a provede záznam o nález
- zaměstnanec informuje vedení školy a metodika prevence
- vedení školy či metodik prevence kontaktuje Policii ČR a předá jí nález
- vedení školy provede záznam o případu
- v případě, že se látka našla u žáka, který se jí intoxikoval, předá se látka přivolanému lékaři.

JAK ŘEŠIT PŘÍPADY SOUVISEJÍCÍ S KRÁDEŽEMI A VANDALISMEM V PROSTŘEDÍ ŠKOLY

Jak postupovat při nahlášení krádeže:

- 1) Každou nahlášenou krádeží se zabývat, vyšetřit ji.
- 2) O krádeži a jejím šetření provést záznam, ze kterého budou jasně vyplývat všechny důležité skutečnosti: kdo – kdy – kde – jak – proč – čím.
- 3) Každý, kdo se dopustí krádeže na školní půdě, má možnost pohovořit si o svém jednání s ředitelkou školy.
- 4) Pečlivě se zabývat příčinami. Některé jsou významně polehčující (dítě je k krádeži donuceno někým jiným, z koho má strach). Někdy se může jednat také o formu chování, kterou je nutné řešit v rámci odborné péče. Rodiče obou stran vždy ihned informovat. Musí se jednat o úmyslné zcizení, poškození nebo zničení věci. Hlásíte také tehdy, jestliže o to žádá poškozený nebo jejich zákonní zástupci a výchovná opatření, která zvolila škola, neměla žádný účinek.

Jak postupovat preventivně proti vandalismu:

- 1) Jakmile vznikne škoda na školním majetku, je třeba o celé záležitosti vyhotovit záznam a pokusit se odhalit viníka.
 - 2) V případě, že viníka škola zná, bude po něm (jeho zákonném zástupci) vymáhat náhradu škody.
 - 3) V případě, že nedojde mezi zákonnými zástupci nezletilého dítěte a školou k dohodě o náhradu škody, může škola vymáhat náhradu soudní cestou.
 - 4) O způsobené škodě je třeba provést záznam, ze kterého budou, jasně vyplývá všechny důležité skutečnosti: kdo – co - kdy – kde – jak – proč – čím
 - 5) Snažit se vždy dobrat příčiny takového jednání a následně s ní pracovat.
- V případě, kdy způsobená škoda je nepatrná nebo malá (dle platného trestního zákoníku činí výše škody nikoliv nepatrné 5.000,- Kč), je třeba věc oznámit rodičům tehdy, jestliže dítě věc poškodilo úmyslně a nejeví žádnou snahu o nápravu. V případě škod většího rozsahu nebo škod na majetku někoho třetího (spolužák, cizí osoby v průběhu školní exkurze atd.) oznamujte rodičům vždy.
- V případě, kdy je škoda nikoliv nepatrná, nikdo nejeví snahu o nápravu a škola není vlastními silami schopná domoci se takové nápravy, nahlásíme věc příslušnému úřadu. Musí se jednat o úmyslné poškození či opakované jednání a výchovná a další opatření, která zvolila škola, neměla žádný účinek.

ŠIKANÁ

Šikana označuje fyzické i psychické omezování či týrání jedince v kolektivu. Zpravidla má agresor nad obětí fyzickou či početní převahu. Následky šikany si do dalšího života odnášejí všichni zúčastnění, největší dopad má ale na oběť.

Postup pedagogů při odhalení či podezření na šikanu:

V případě podezření na výskyt šikany, nebo získání takové informace, je každý z pedagogů povinen nahlásit jej členům školní komise:

ŘŠ (ředitel školy), ŠMP (školní metodik prevence), VP (výchovný poradce), TU (třídní učitel), případně externí pracovník – OSPOD (Orgán sociálně právní ochrany dítěte).

1. Rozhovor s těmi, kteří na šikanu upozornili a s obětí/obět'mi:

- Nezpochybňovat výpovědi
- S obětí hovořit mimo třídu
- Ostatní o rozhovoru nesmí vědět
- Nekonfrontovat oběť a agresora

2. Nalezení vhodných svědků.

- Žáky sympatizující s obětí,
- Žáky nezávislé na agresorech
- Žáky nepřijímající normy šikanování
- Vést individuální rozhovory
- Přesně zaznamenat odpovědi
- Organizovat rozhovory bez vědomí ostatních žáků

Otázky: Kdo je oběť? Kdo je agresor? Kdy a kde k šikaně dochází? Jakou formou? Jak dlouho a jak často trvá? Proč X ubližovali? Jaký trest/opatření navrhuješ? Proč?

3. Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky.

- Vést individuální rozhovory
- Přesně zaznamenat odpovědi
- Organizovat rozhovory bez vědomí ostatních žáků

Otázky: Kdo je oběť? Kdo je agresor? Kdy a kde k šikaně dochází? Jakou formou? Jak dlouho a jak často trvá? Proč X ubližovali? Jaký trest/opatření navrhuješ? Proč?

4. Zajištění ochrany oběti.

Zvýšit dozor. V závažném případě ponechat žáka doma.

5. Informovat pedagogický sbor a návrh opatření k nápravě.

6. Rozhovor s agresorem/agresory, případně konfrontace s ním/s nimi

- Vždy poslední krok ve vyšetřování.
- V případě více agresorů hovořit s nimi individuálně.
- Je nutná dobrá příprava.

7. Schůzka výchovné komise.

Společné setkání se žákem – agresorem a jeho rodiči (nutná přítomnost obou rodičů).

Rozhodování o výchovných opatřeních

Posloupnost jednání:

Seznámení rodičů s problémem

Postupné vyjádření všech pedagogů

Vyjádření žáka

Vyjádření rodičů

Rozhodování komise za zavřenými dveřmi

Seznámení s výsledky jednání

8. Individuální setkání s rodiči oběti

Úkolem je informovat o zjištěních a závěrech školy.

9. Práce s celou třídou - změna vztahů ve třídě ve spolupráci s profesionály.

10. Informovat ostatní třídy, aby nedošlo ke zkreslení informací, více se zaměřit na práci s třídními kolektivy.

Pokud k šikanování došlo v průběhu vyučování, nese plnou odpovědnost škola. Prokáže-li se zanedbání ředitele školy nebo některého pedagoga, může být právně nebo pracovněprávně potrestán. Na školském zařízení lze v oprávněných případech požadovat i náhradu škody vzniklé v důsledku šikany. A to jak náhradu na věcech, tak na zdraví, včetně způsobené psychické újmy. Pokud dítě v důsledku šikany nemohlo např. docházet do školy (vyšší stupeň šikany), nese školské zařízení odpovědnost i za škody vzniklé rodičům dítěte v důsledku např. uvolnění ze zaměstnání, zajištění hlídání dítěte, zajištění doprovodu do školy a ze školy.

KYBERŠIKANA

Rozpoznat kyberšikanu je obtížnější, než tomu je u klasické šikany. Právě ona specifika uvedená výše výrazně ztěžují možnost odhalení kyberšikany. I přesto si je možné na chování žáků všimnout znaků, které nasvědčují tomu, že by mohli být aktéry kyberšikany. Vhodné je pozorovat chování dítěte ve škole, hlavně o přestávkách. Lze zachytit varovné signály, přímé (chování okolí vůči dítěti) a nepřímé (chování nebo vzhled dítěte), ukazatele přítomnosti šikany ve třídě.

Nepřímí ukazatelé kyberšikany/oběti: - dítě náhle přestane používat počítač - často mění chování a nálady - před cestou do školy trpí bolestmi břicha nebo hlavy - je nervózní nebo nejisté při čtení e-mailů nebo SMS zpráv v mobilu - nechce/bojí se chodit do školy nebo vůbec mezi lidi - je rozčilené, expresivní nebo frustrované při odchodu od počítače - vyhýbá se rozhovoru o tom, co dělá na počítači - stane se nepřírozeně uzavřené vůči kamarádům nebo rodině - chodí „za školu“ - zhorší se jeho prospěch ve škole - pobývá v blízkosti učitelů - vystupuje ustrašeně - má smutnou náladu - je apatické, někdy naopak nezvykle agresivní - ztratilo zájem o učení - má poruchy soustředění - vrací se ze školy pozdě - špatně usíná, má noční můry.

Nepřímí ukazatelé kyberšikany/agresora: - rychle vypíná monitor nebo zavírá programy v počítači, když se přiblížíte - tráví u počítače dlouhé hodiny v noci - je rozčilené, pokud nemůže nečekaně použít počítač - přehnaně se u počítače směje - vyhýbá se hovorům o tom, co na počítači vlastně dělá - používá několik online účtů nebo adres, které ani nejsou jeho - pokud se nesvěří samo, měl by se rodič ptát - ve škole mohou být podezřelé smějící se hloučky žáků kolem počítače.

Přímí ukazatelé (chování okolí vůči dítěti):

-úmyslné ponižování - hrubé žertování a zesměšňování - nadávky - neustálé kritizování a zpochybňování - poškozování a krádeže osobních věcí - poškozování oděvu - výsměch - pohrdání.

Jak má škola postupovat při odhalení kyberšikany:

Postup je v základech stejný jako při zjištění klasické šikany, takže pro stručnost odkazujeme na Metodický pokyn MŠMT z roku 2016 k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení.

DOPORUČENÍ PRO UČITELE

Důkladně vyšetřete všechny incidenty, abyste mohli v případě nutnosti kázeňsky postihnout ty žáky, kteří se kyberšikana opravdu dopustil.

Zajistěte si podporu a pomoc externího pracovníka (Policie ČR).

Pokud máte podezření, že byl spáchán trestný čin, obraťte se na OSPOD.

Po identifikaci agresora/ů zvolte řešení odpovídající prohřešku a důsledkům, které způsobil/i .

Informujte rodiče kyber agresora na jednání výchovné komise, že chování jeho dítěte je bráno vážně a nebude tolerováno.

Poučte rodiče o tom, že mohou kontaktovat právníka.

V případě kyberšikany pomocí mobilního telefonu kontaktujte mobilního operátora.

Ponechávejte si všechny důkazy kyberšikany (snímky obrazovky, zprávy, záznamy apod.).

Kontaktujte a spolupracujte s MySpace, Facebookem nebo jakýmkoli jiným webovým prostředím.

ZÁŠKOLÁCTVÍ

Záškoláctví je poruchou chování, která bývá často spojována s negativním postojem ke škole, s nepřijetím normy pozitivní hodnoty vzdělání, ale může být také projevem šikany nebo reakcí na neprospěch. Zde se pak nabízí možnosti, jako jsou konzumace alkoholu, gambling, drogy nebo páchání drobné delikvence, jako jsou např. krádeže nebo graffiti. Z těchto důvodů by mělo být záškoláctví odhaleno a zjištěna jeho příčina, která by měla být odstraněna.

Řešení záškoláctví - kontakt s dítětem:

- nutné komunikovat přátelsky, bez hodnocení a odsuzování
- hovořit zásadně o konkrétním chování, bez nálepkování dítěte
- nezjišťovat věcnou stránku problému, ale jak ho dítě prožívalo
- zajímat se, jak svoje chování vidí s odstupem, co si o něm myslí teď
- společně hledat cesty k nápravě
- má-li dítě dobrou vůli chovat se lépe, připravit mu pro to podmínky v rodině i ve škole /tato dobrá vůle nesmí být promarněna/

Doporučené postupy pro učitele:

1. Čím dříve je záškoláctví odhaleno, tím lépe pro dítě. Při hledání příčin si udělat dostatek času pro analýzu případu, spojit se s rodiči, případně psychologem.
2. Je-li záškoláctví důsledkem neúnosné školní situace, navodit změnu. Naplánovat dlouhodobá opatření, aby se situace neopakovala.
3. Rozmáhá-li se záškoláctví ve velkém a máme-li podezření a na hrozbu závislostí, spolupracovat s pedagogicko-psychologickou poradnou.
4. Učit se v třídním kolektivu vyčíst, jaké postavení má problémový žák. Bojí-li se učitelům nebo rodičům svěřit, předat ho do péče psychologa.
5. Pomoci dítěti při návratu do třídy. Doprovodit ho při prvním vstupu do kolektivu. Nemluvit o tom. K vyřešenému případu se již nevracet a neprojevat nedůvěru. Domluvit se s rodiči na těsném kontaktu, aby bylo případně další záškoláctví včas odhaleno.
6. Učitel se musí zamyslet nad vlastními pocity ve vztahu k problémovému žákovi. Měl by smazat všechny předchozí špatné zkušenosti s ním, zbavit se předsudků a postavit všechny žáky na stejnou „startovní čáru“.
7. O neomluvené i zvýšené omluvené nepřítomnosti žáků informuje třídní učitel výchovného poradce, který tyto údaje vyhodnocuje. Při zvýšené omluvené nepřítomnosti prověřuje její věrohodnost.
8. Neomluvenou nepřítomnost do 10 vyučovacích hodin řeší se zákonným zástupcem žáka třídní učitel formou pohovoru, na který je zákonný zástupce pozván doporučeným dopisem.

Projedná důvod nepřítomnosti žáka, způsob omlouvání jeho nepřítomnosti, upozorní na povinnost stanovenou zákonem a seznámí zákonného zástupce s možnými důsledky v případě nárůstu neomluvené absence. O pohovoru provede zápis, do něhož uvede způsob nápravy dohodnutý se zákonným zástupcem. Zákonný zástupce zápis podepíše a obdrží kopii. Odmítnutí či převzetí zápisu se do zápisu zaznamenává.

9. Pokud má žák víc než 10 neomluvených hodin, svolává ředitel školy školní výchovnou komisi. Podle závažnosti absence žáka se jí účastní: ředitel školy, zákonný zástupce, třídní učitel, výchovný poradce, zástupce orgánu sociálně-právní ochrany dětí, školní metodik prevence, zástupce rady školy, popř. další odborníci. O průběhu a závěrech jednání se provede zápis, který zúčastnění podepíší. Neúčast nebo odmítnutí podpisu zákonnými zástupci se v zápise zaznamenávají. Každý účastník jednání obdrží kopii zápisu. Pokud žák poruší povinnosti stanovené školním řádem, lze mu podle závažnosti tohoto provinění uložit napomenutí třídního učitele, důtku třídního učitele nebo důtku ředitele. Pravidla pro jejich ukládání stanoví školní řád. (Tato opatření zpravidla předcházejí před snížením stupně z chování.) V zájmu zjišťování příčiny záškoláctví žáka a jejího odstranění může ředitelka školy požádat o spolupráci odborníky z oblasti pedagogicko-psychologického poradenství, popř. orgány sociálně-právní ochrany dětí.

10. V případě, že neomluvená nepřítomnost žáka přesáhne 25 hodin, zasílá škola oznámení o zanedbání školní docházky s náležitou dokumentací (např. kopii písemného pozvání zákonných zástupců žáka k návštěvě školy, kopii zápisu z pohovoru, písemné vyjádření výchovného poradce, kopii písemného pozvání zákonných zástupců žáka na výchovnou komisi, kopii zápisu o jednání výchovné komise atp.) orgánu sociálně-právní ochrany.

ZÁVĚR

S tímto dokumentem budou seznámeni všichni zaměstnanci školy a bude přístupný i na webových stránkách školy. Krizový plán bude doplňován či obměňován v případě výskytu nebo zvýšení určitého rizikového chování na škole.

Ve Štětí dne 30. 11. 2019

Mgr. Alexandr Petrišče ředitel školy

Platnost a účinnost: od 1. 9. 2019

Důležité kontakty:

PRAHA – linka bezpečí
Hlavní město – působnost celá ČR,
registrovaný poskytovatel sociálních služeb
Sdružení Linka bezpečí, o s.
Telefon: 266 727 979
E- mail: info@linkabezpeci.cz
Web: <http://www.linkabezpeci.cz>

Linka bezpečí

Zaměření: pro děti a dospívající v obtížné životní situaci
(mládež do 18 let a studenti do 26 let)
bezplatný telefon: 800 155 555
Provoz: nonstop
E-mail: pomoc@linkabezpeci.cz
Web:<http://linkabezpeci.cz>

Linka bezpečí Online

Emailová poradna
E-mail: pomoc@linkabezpeci.cz
(odpovídají do tří pracovních dnů)
Chat Linky bezpečí
Kontakt:<http://chat.linkabezpeci.cz/>
Provoz: po+ Út+Čt+os 15-17 a 19-21 hod.

Internet Helpline

Zaměření: poradna pro bezpečný internet
(pomoc dětským obětem internetové kriminality)
Bezplatný telefon: 800 155 555
Provoz: nonstop
E- mail: pomoc@linkabezpeci.cz
Chat: <http://chat.linkabezpeci.cz/>
Web:<http://internethelpline.cz>

Linka vzkaz domů

Zaměření: pro děti a mládež na útěku či vyhozené z domova
Bezplatný telefon:: 800 111 113 (dostupný z pevné sítě)
Mobil: 724 727 777 (běžné tarify operátorů)
Provoz: po - ne 8- 22 hod.
E-mail: pomoc@linkabezpeci.cz (odpovídají do tří pracovních dnů)
Web: <http://www.vkazdomu.cz>

Rodičovská linka

Zaměření: rodinné a výchovné poradenství pro rodiče, prarodiče a ostatní členy rodiny,
pedagogy
Telefon: 840 111 234
Provoz: po+ St + Pá 13- 16 hod. Út + Čt 16- 19 hod.
E-mail: info@linkabezpeci.cz Web:<http://www.linkabezpeci.cz>

Použitá literatura:

- Andrejevová, G. M.: *Sociální psychologie*. Praha, Svoboda 1984.
- Erickson, E.H. *Identity: Youth and Crisis*. New York : Norton and comp., 1968
- Fischer, S., Škoda, J. 2014. *Sociální patologie: Závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2. rozš. a aktuál. vyd. Praha: Grada Publishing.
- Hartl, P., Hartlová, H. 2002. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál.
- Jandourek, J., 2003. *Úvod do sociologie*. 1. vyd. Praha: Portál
- ISBN 80-7178-749-3.
- Langmaier, J., Balcar K., Špitz, J. 1989 „*Dětská psychoterapie*“. Avicenum, Praha
- Langmaier, J. 1983: „*Vývojová psychologie pro dětské lékaře*“. Avicenum, Praha
- Macek, P. 1999 *Adolescence*. Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících. Praha. Portál
- Mann, J. 1996: „*Jedy, drogy, léky*“. Praha
- Matoušek, O., Pazlarová, H., 2010. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. 1. vyd. Praha. Portál. ISBN 978-80-7367-739-8.
- Matějček, Z. 2002. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada
- Nakonečný, M. 2009. *Sociální psychologie*. 2. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Nakladatelství Academia.
- Nešpor, K. 1997: „*Alkohol, drogy a vaše děti*“. Sportpropag, Praha
- Nešpor, K. 1996. CSEMY, L. *Léčba a prevence závislostí*. 1. vyd. Praha: Psychiatrické centrum Praha.
- OSN: 1991, „*Úmluva o právech dítěte, sbírka zákonů*“ Praha
- Paclt, I., Jiráček, R., Raboch J. 2005 „*Psychofarmakologie pro praxi*“. Praha
- Presl, J. 1995: „*Drogová závislost*“. Praha
- Ptáček, R., 2006. *Poruchy chování v dětském věku* [online]. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí. [vid. 4. 4. 2019]. ISBN 80-86991-81-4.

Dostupné z: <http://www.vyzkummladez.cz/zprava/1378735909.pdf>

Radvanová, S.: „*K sociálně-právní ochraně dětí, Sociální politika*“

Sobotková, I.2007. *Psychologie rodiny*. 2. přeprac. vyd.: Portál. Praha

Sochůrek, J., 2009. *Úvod do sociální patologie*. 1. vyd. Liberec Technická univerzita.:

ISBN 978-80-7372-448-1.

Seligman, M. 2013. *Vzkvétání*. nakl. Jan Melvil publishing

ISBN 978- 80- 87270- 95- 0

Zvolský, P.1994. : „*Obecná psychiatrie*“ Univerzita Karlova, Praha

Zvolský, P.1996.: „*Speciální psychiatrie*“ Univerzita Karlova Praha

Vacek, J., Vondráčková, P., 2014. Behaviorální závislosti: klasifikace, fenomenologie, prevence, a terapie. *Česká a slovenská psychiatrie* [online]. roč. 110, č. 3,

s. 144-150 [vid. 4. 4. 2019]. ISSN 1212-0383. Dostupné z:

http://www.cspsychiatr.cz/dwnld/CSP_2019_3_144_150.pdf.

Vágnerová, M., 2012. *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání*. 2. dopl. a přeprac.

vyd. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246- 2153-1.

Československá psychologie (časopis pro psychologickou teorii a praxi) 5 LX 2016